

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียนที่มีคุณภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นหลักการและแนวทางสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผลการศึกษสามารถประมวลสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพเยาวชน
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนักเรียนวัยรุ่น
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์
5. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่น
6. แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

1. ที่มาและความหมาย

ประชาคมอาเซียนหรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) เป็นองค์กรระหว่างประเทศระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีจุดเริ่มต้นโดยประเทศไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ได้ร่วมกันจัดตั้งสมาคมอาสา (Association of South East Asia) เมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2504 เพื่อการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่ดำเนินการไปได้เพียง 2 ปี ก็ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากความผกผันทางการเมืองระหว่างประเทศอินโดนีเซียและประเทศมาเลเซีย จนเมื่อมีการฟื้นฟูสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศดังกล่าว จึงได้มีการแสวงหาหนทางความร่วมมือกันอีกครั้ง (กองอาเซียน 4 กระทรวงการต่างประเทศ, 2556, หน้า 44)

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 หลังจากการลงนามในปฏิญญาสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Declaration of ASEAN Concord) หรือเป็นที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “ปฏิญญากรุงเทพฯ” (The Bangkok

(1) นายอาดัม มาติก รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซีย

(2) คุณ อับดุล ราซัค บิน ฮุสเซน รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีกลาโหมและรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติมาเลเซีย

(3) นายนาซิโซ รามอส รัฐมนตรีต่างประเทศฟิลิปปินส์

(4) นายเอส ราชารัตน์ รัฐมนตรีต่างประเทศสิงคโปร์

(5) พันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีต่างประเทศไทย

หลังจากจัดตั้ง ประชาคมอาเซียนเมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 แล้ว อาเซียนได้เปิดรับสมาชิกใหม่จากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มเติมเป็นระยะ ตามลำดับ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 8 มกราคม พ.ศ. 2527 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 สหภาพพม่า เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ราชอาณาจักรกัมพูชา เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 30 เมษายน พ.ศ. 2542 วัตถุประสงค์เริ่มแรกในการก่อตั้งประชาคมอาเซียน เพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเมื่อการค้าระหว่างประเทศในโลกมีแนวโน้มกีดกันทางการค้ารุนแรงขึ้น ทำให้อาเซียนได้หันมามุ่งเน้นกระชับและขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างกันมากขึ้น วัตถุประสงค์หลักที่กำหนดไว้ในปฏิญญาอาเซียน (The ASEAN Declaration) มี 7 ประการ ดังนี้ 1) ส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรม 2) ส่งเสริมการมีเสถียรภาพ สันติภาพ และความมั่นคงของภูมิภาค 3) ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์ และด้านการบริหาร 4) ส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกันในการฝึกอบรมและการวิจัย 5) ส่งเสริมความร่วมมือในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม การค้า การคมนาคม การสื่อสาร และปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต 6) ส่งเสริมการมีหลักสูตรการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ 7) ส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรระดับภูมิภาคและองค์กรระหว่างประเทศ (กองอาเซียน 4 กระทรวงการต่างประเทศ, 2556, หน้า 45)

2. กฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญของอาเซียนที่จะทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล เป็นการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรให้กับอาเซียน โดยนอกจากจะประมวลสิ่งที่ถือเป็นค่านิยม หลักการ และแนวปฏิบัติในอดีตของอาเซียนมาประกอบกันเป็นข้อปฏิบัติอย่างเป็นทางการของประเทศสมาชิกแล้ว ยังมีการปรับปรุงแก้ไขและสร้างกลไกใหม่ขึ้นพร้อมกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรที่สำคัญในอาเซียนตลอดจนความสัมพันธ์ในการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของอาเซียนให้สามารถดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนการรวมตัวของประชาคมอาเซียนให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2558 ตามผู้นำอาเซียนได้ตกลงกันไว้ ทั้งนี้ผู้นำอาเซียนได้ลงนามรับรองกฎบัตรอาเซียน ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 ณ ประเทศสิงคโปร์ ในโอกาสครบรอบ 40 ของการก่อตั้งอาเซียน แสดงให้เห็นว่าอาเซียนกำลังแสดงให้ประชาคมโลกได้เห็นถึงความก้าวหน้าของอาเซียนที่กำลังจะก้าวเดินไปด้วยกันอย่างมั่นใจระหว่างประเทศสมาชิกต่าง ๆ ทั้ง 10 ประเทศ และถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญที่จะปรับเปลี่ยนอาเซียนให้เป็นองค์กรที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลในฐานะที่เป็นองค์กรระหว่างรัฐบาล ประเทศสมาชิกได้ให้สัตยาบันกฎบัตรอาเซียน ครบทั้ง 10 ประเทศแล้วเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 กฎบัตรอาเซียนจึงมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551 เป็นต้น (กองอาเซียน 4 กระทรวงการต่างประเทศ, 2556, หน้า 46)

3. วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน คือ ทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเคารพกฎกติกาในการทำงานมากขึ้น นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียนจะให้สถานะนิติบุคคลแก่อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างรัฐบาล (intergovernmental organization)

4. โครงสร้างและสาระสำคัญของกฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน ประกอบด้วยบทบัญญัติ 13 หมวด ได้แก่

หมวดที่ 1 ความมุ่งประสงค์และหลักการของอาเซียน

หมวดที่ 2 สภาพบุคคลตามกฎหมายของอาเซียน

หมวดที่ 3 สมาชิกภาพ

หมวดที่ 4 โครงสร้างองค์กรของอาเซียน

หมวดที่ 5 องค์กรที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน

หมวดที่ 6 การคุ้มกันและเอกสิทธิ์

หมวดที่ 7 กระบวนการตัดสินใจ

หมวดที่ 8 การระงับข้อพิพาท

หมวดที่ 9 งบประมาณและการเงิน

หมวดที่ 10 การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน

หมวดที่ 11 อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของอาเซียน

หมวดที่ 12 ความสัมพันธ์กับภายนอก

หมวดที่ 13 บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย

กฎบัตรอาเซียนช่วยให้อาเซียนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เสริมสร้างกลไกการติดตามความตกลงต่าง ๆ ให้มีผลเป็นรูปธรรม และผลักดันอาเซียนให้เป็นประชาคมเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

กฎบัตรอาเซียนช่วยให้อาเซียนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้อย่างไร มีข้อกำหนดใหม่ ๆ ที่ช่วยปรับปรุงโครงสร้างการทำงานและกลไกของอาเซียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพิ่มความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหา เช่น (กองอาเซียน 4 กระทรวงการต่างประเทศ, 2556, หน้า 47)

(1) กำหนดให้เพิ่มการประชุมสุดยอดอาเซียนจากเดิมปีละ 1 ครั้ง เป็นปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ผู้นำมีโอกาสหารือกันมากขึ้น พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงทางการเมืองที่จะผลักดันอาเซียนไปสู่การรวมตัวกันเป็นประชาคมในอนาคต

(2) มีการตั้งคณะมนตรีประจำประชาคมอาเซียนตามเสาหลักทั้ง 3 ด้าน คือ การเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

(3) กำหนดให้ประเทศสมาชิกแต่งตั้งเอกอัครราชทูตประจำอาเซียนไปประจำที่กรุงจาการ์ตา ซึ่งไม่เพียงแต่จะแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจแน่วแน่ของอาเซียนที่จะทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดเพื่อมุ่งไปสู่การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนในอนาคต และยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปร่วมประชุมและเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างประเทศสมาชิก

(4) หากประเทศสมาชิกไม่สามารถตกลงกันได้โดยหลักฉันทมติ ให้ใช้การตัดสินใจรูปแบบอื่น ๆ ได้ตามที่ผู้นำกำหนด

(5) เพิ่มความยืดหยุ่นในการตีความหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน โดยมีข้อกำหนดว่าหากเกิดปัญหาที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนร่วมของอาเซียน หรือเกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน ประเทศสมาชิกต้องหารือกันเพื่อแก้ปัญหา และกำหนดให้ประธานอาเซียนเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

กฎบัตรอาเซียนจะเสริมสร้างกลไกการติดตามความตกลงต่างๆ ให้มีผลเป็นรูปธรรมได้อย่างไร

กฎบัตรอาเซียนสร้างกลไกตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามความตกลงต่างๆ ของประเทศสมาชิกในหลากหลายรูปแบบ เช่น

(1) ให้อำนาจเลขาธิการอาเซียนดูแลการปฏิบัติตามพันธกรณีและคำตัดสินขององค์กรระดับข้อพิพาท

(2) หากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงต่าง ๆ ทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิกสามารถใช้กลไกและขั้นตอนระดับข้อพิพาททั้งที่มีอยู่แล้ว และที่จะตั้งขึ้นใหม่เพื่อแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยสันติวิธี

(3) หากมีการละเมิดพันธกรณีในกฎบัตรฯ อย่างร้ายแรง ผู้นำอาเซียนสามารถกำหนดมาตรการใดๆ ที่เหมาะสมว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อรัฐผู้ละเมิดพันธกรณีกฎบัตรอาเซียนช่วยให้อาเซียนเป็นประชาคมเพื่อประชาชนได้อย่างไรข้อบทย่าง ๆ ในกฎบัตรอาเซียนแสดงให้เห็นว่าอาเซียนกำลังผลักดันองค์กรให้เป็นประชาคมเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง จึงกำหนดให้การลดความยากจนและลดช่องว่างการพัฒนาเป็นเป้าหมายหนึ่งของอาเซียนกฎบัตรอาเซียนเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในอาเซียนผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ของอาเซียนมากขึ้น ทั้งยังกำหนดให้มีความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับสมัชชารัฐสภาอาเซียน ซึ่งเป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างรัฐสภาของประเทศสมาชิกกำหนดให้มีการจัดตั้งกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียน เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

5. ความสำคัญของกฎบัตรอาเซียนต่อประเทศไทย

กฎบัตรอาเซียน ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามพันธกรณีต่าง ๆ ของประเทศสมาชิก ซึ่งจะช่วยสร้างเสริมหลักประกันให้กับไทยว่า จะสามารถได้รับผลประโยชน์ตามที่ตกลงกันไว้ อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย นอกจากนี้ การปรับปรุงการดำเนินงานและโครงสร้างองค์กรของอาเซียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และการเสริมสร้างความร่วมมือในทั้ง 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียนจะเป็นฐานสำคัญที่จะทำให้อาเซียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของรัฐสมาชิก รวมทั้งยกสถานะและอำนาจต่อรอง และภาพลักษณ์ของประเทศสมาชิกในเวทีระหว่าง

(1) อาเซียนขยายตลาดให้กับสินค้าไทยจากประชาชนไทย 60 ล้านคน เป็นประชาชนอาเซียนกว่า 550 ล้านคน ประกอบกับการขยายความร่วมมือเพื่อเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เส้นทางคมนาคม ระบบไฟฟ้า โครงข่ายอินเทอร์เน็ต ฯลฯ จะช่วยเพิ่มโอกาสทางการค้าและการลงทุนให้กับไทย

นอกจากนี้ อาเซียนยังเป็นทั้งแหล่งเงินทุนและเป้าหมายการลงทุนของไทย และไทยได้เปรียบประเทศสมาชิกอื่นๆ ที่มีที่ตั้งอยู่ใจกลางอาเซียน สามารถเป็นศูนย์กลางทางการคมนาคมและขนส่งของประชาคม ซึ่งมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ และบุคคล ระหว่างประเทศสมาชิกที่สะดวกขึ้น

(2) อาเซียนช่วยส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาคเพื่อเผชิญกับภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง เช่น SARs ไข้หวัดนก การค้ามนุษย์ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ หมอกควัน ยาเสพติด ปัญหาโลกร้อน และปัญหาความยากจน เป็นต้น

(3) อาเซียนจะช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองของไทยในเวทีโลก และเป็นเวทีที่ไทยสามารถใช้ในการผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาของเพื่อนบ้านที่กระทบมาถึงไทยด้วย เช่น ปัญหาพม่า ในขณะที่ความสัมพันธภาพที่ดีในกรอบอาเซียนจะเกื้อหนุนความสัมพันธ์ของไทยในกรอบทวิภาคี เช่น ความร่วมมือกับมาเลเซียในการแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนใต้ด้วย

6. โครงสร้างองค์กรของอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายสูงสุดของอาเซียน ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม 2551 เป็นเอกสารหลักที่กำหนดโครงสร้างองค์กรของอาเซียน ไว้ในหมวดที่ 4 ดังนี้

(1) ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) ประกอบด้วย ประมุขหรือหัวหน้ารัฐบาล มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายสูงสุดและแนวทางการร่วมมือของอาเซียน และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ โดยให้ประเทศสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาเซียนเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม 2 ครั้งต่อปี หรือเรียกประชุมพิเศษหรือเฉพาะกิจ

(2) คณะมนตรีประสานงานอาเซียน (ASEAN Coordinating Councils : ACCs) คณะมนตรีประสานงานอาเซียน ประกอบด้วยรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน ทำหน้าที่เตรียมการประชุมสุดยอดอาเซียน ประสานงานความตกลงและข้อตัดสินใจของที่ประชุม

(3) คณะมนตรีประชาคมอาเซียน (ASEAN Community Councils) คณะมนตรีประชาคมอาเซียนประกอบด้วย คณะมนตรีประชาคม 3 เสาหลัก อันได้แก่คณะมนตรีการเมืองและความมั่นคงอาเซียน คณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และคณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งเป็นผู้แทนที่ประเทศสมาชิกแต่งตั้งให้เป็นผู้รับผิดชอบแต่ละเสาหลัก มีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานและติดตามการทำงานตามนโยบาย โดยเสนอรายงานและข้อเสนอแนะต่อที่ประชุมผู้นำ มีการประชุมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ประธานการประชุมเป็นรัฐมนตรีที่เหมาะสมจากประเทศสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาเซียน

(4) องค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา (ASEAN Sectoral Ministerial Bodies) องค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา(เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านกลาโหม ด้านการศึกษา ฯลฯ) ประกอบด้วยรัฐมนตรีเฉพาะสาขา มีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อตกลงและข้อตัดสินใจของที่ประชุมสุดยอดอาเซียนที่อยู่ในขอบข่ายการดำเนินงานของตน และเสริมสร้างความร่วมมือในสาขาของแต่ละองค์กรให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อสนับสนุนการรวมตัวของประชาคมอาเซียน

(5) เลขานุการอาเซียน โดยรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 1 ในปี 2519 เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของสมาคมอาเซียน และเป็นศูนย์กลางในการติดต่อระหว่างสมาคมอาเซียน คณะกรรมการตลอดจนสถาบันต่าง ๆ และรัฐบาลของประเทศสมาชิก สำนักเลขานุการอาเซียนตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีหัวหน้าสำนักงาน เรียกว่า “เลขานุการอาเซียน” (ASEAN Secretary-General) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี และต้องได้รับเลือกจากคนชาติของรัฐสมาชิก โดยหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษร

(6) คณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน (Committee of Permanent Representatives to ASEAN) คณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน เป็นผู้แทนระดับเอกอัครราชทูตที่แต่งตั้งจากประเทศสมาชิกให้ประจำที่สำนักงานใหญ่อาเซียน กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย มีหน้าที่สนับสนุนการทำงานของคณะมนตรีประชาคมอาเซียนและองค์กรระดับรัฐมนตรีเฉพาะสาขา ประสานงานกับเลขานุการสำนักงานอาเซียนและสำนักงานเลขานุการอาเซียน

(7) สำนักงานอาเซียนแห่งชาติ หรือกรมอาเซียน (ASEAN National Secretariat) เป็นหน่วยงานระดับกรมในกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งแต่ละประเทศได้จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบประสานงาน สนับสนุนภารกิจและความร่วมมือต่าง ๆ เกี่ยวกับอาเซียนในประเทศนั้น ๆ สำหรับประเทศไทยหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

(8) องค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียน (ASEAN Human Rights Body) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยความประสงค์และหลักการของกฎบัตรอาเซียนเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งคณะทำงานและอำนาจหน้าที่จะได้อำนาจโดยที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนต่อไป

(9) มูลนิธิอาเซียน (ASEAN Foundation) มูลนิธิอาเซียนสนับสนุนเลขาธิการอาเซียนและดำเนินการร่วมกับองค์กรของอาเซียนที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียน โดยการส่งเสริมความสำนึกที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอาเซียน การดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ในอาเซียน

สรุป หลังจากจัดตั้งประชาคมอาเซียนเมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 แล้ว อาเซียนได้เปิดรับสมาชิกใหม่จากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มเติมเป็นระยะ ตามลำดับได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 8 มกราคม พ.ศ. 2527 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 สหภาพพม่า เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ราชอาณาจักรกัมพูชา เข้าเป็นสมาชิกเมื่อ 30 เมษายน พ.ศ. 2542 วัตถุประสงค์เริ่มแรกในการก่อตั้งประชาคมอาเซียน เพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเมื่อการค้าระหว่างประเทศในโลกมีแนวโน้มกีดกันทางการค้ารุนแรงขึ้น ทำให้อาเซียนได้หันมามุ่งเน้นกระชับและขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างกันมากขึ้น วัตถุประสงค์หลักที่กำหนดไว้ในปฏิญญาอาเซียน (The ASEAN Declaration) มี 7 ประการ ดังนี้ 1) ส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรม 2) ส่งเสริมการมีเสถียรภาพ สันติภาพ และความมั่นคงของภูมิภาค 3) ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์ และด้านการบริหาร 4) ส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกันในการฝึกอบรมและการวิจัย 5) ส่งเสริมความร่วมมือ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพเยาวชน

1. ความเป็นมาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถ ในการแข่งขันในเวทีระดับโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 32) พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 25)

จากการวิจัย และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในช่วงระยะ 6 ปีที่ผ่านมา พบว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีจุดดีหลายประการ เช่น ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และมีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ได้แก่ ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และ

จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ผ่านมา ประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคนในสังคมไทย และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 จึงเกิดการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด ที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตร และการเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนี้ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตรแกนกลาง และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผลผู้เรียน เกณฑ์การจบการศึกษาแต่ละระดับ และเอกสารแสดงหลักฐานทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และมีความชัดเจนต่อการปฏิบัติ

เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นี้ จัดทำขึ้นสำหรับ ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในเอกสารนี้ ช่วยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในทุกระดับเห็นผลคาดหวังที่ต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ชัดเจนตลอดแนว ซึ่งจะ สามารถช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาหลักสูตรได้

การจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่คาดหวังได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งระดับชาติ ชุมชน ครอบครัว และบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบ โดยร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ในการวางแผน ดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุน ตรวจสอบ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

2. วิสัยทัศน์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 82)

3. หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 83) ดังนี้

(1) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

(2) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

(3) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

(4) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

(5) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

(6) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

4. จุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

(1) มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

(3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

(4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

(1) ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยน

(2) ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

(3) ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

(4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

(5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2544

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

สรุป เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นี้ จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในเอกสารหลักสูตร ช่วยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับเห็นผลคาดหวังที่ต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ชัดเจนตลอดแนว ซึ่งจะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมั่นใจ ทำให้การจัดทำหลักสูตรในระดับสถานศึกษามีคุณภาพและมีความเป็นเอกภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความชัดเจนเรื่องการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และช่วยแก้ปัญหาการเทียบโอนระหว่างสถานศึกษา ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติจนกระทั่งถึงสถานศึกษา จะต้องสะท้อนคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นกรอบทิศทางในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ และครอบคลุมผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่คาดหวังได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งระดับชาติ ชุมชน ครอบครัว และบุคคลต้องร่วมกันรับผิดชอบ โดยร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ในการวางแผน ดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุน ตรวจสอบ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนักเรียนวัยรุ่น

1. ความหมายของนักเรียนวัยรุ่น

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2545, หน้า 296) กล่าวว่า นักเรียนวัยรุ่น หมายถึง นักเรียนระยะอายุประมาณ 12 – 15 ปี ที่ยังมีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเป็นเด็กอยู่มาก คำว่าวัยรุ่นแรกเริ่ม ซึ่งแปลว่า การเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว เปลี่ยนสภาวะทางร่างกายจากความเป็นเด็กชายเด็กหญิง ร่างกายเติบโตเป็นผู้ใหญ่เกือบเต็มทุกส่วน ลักษณะพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งยังไม่โตเต็มที่ในวัยที่ผ่านมาก็จะเจริญสมบูรณ์และทำหน้าที่ของมันได้ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะเช่นนี้เป็นช่วงเปลี่ยนวัยของชีวิตทางด้านร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางกายของเด็กวัยรุ่น เป็นต้นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น ๆ ตามมา เช่น ด้านอารมณ์ ลักษณะสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น สมรรถภาพทางสมอง ค่านิยมทัศนคติ ความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง

สุชา จันทน์เอม (2548, หน้า 2 – 3) กล่าวว่า นักเรียนวัยรุ่น คือ นักเรียนที่สิ้นสุดความเป็นเด็ก เป็นวัยที่เป็นสะพานจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ ไม่มีเส้นที่ชัดเจนแน่นอนว่าเริ่มเมื่อใดและสิ้นสุดเมื่อใด

สุพัตรา สุภาพ (2555, หน้า 16) กล่าวว่า นักเรียนวัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่อยู่ระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นวัยที่เข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว เป็นวัยที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีผลกระทบต่อความเจริญทางด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น อารมณ์หวั่นไหวง่ายเต็มไปด้วยความฝันมีอุดมคติสูงส่ง มักมองสิ่งต่าง ๆ ในแง่ดี ดังนั้นถ้ามีความผิดหวังหรือไม่ได้ดังที่ตนปรารถนาก็จะเสียใจมาก ไม่ค่อยเดินทางสายกลาง เพราะถ้ารักก็จะรักมาก ถ้าเกลียดก็เกลียดมาก นอกจากนี้ยังต้องการให้เพื่อนยอมรับ รักเพื่อนต่างเพศ รักความเป็นอิสระ ต้องการความอบอุ่น เป็นต้น

คูน (Coon, 1997, p. 123) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นช่วงเวลาเปลี่ยนจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้วัยรุ่นจะเกิดการเรียนรู้ในวัฒนธรรมต่าง ๆ

ฮอล (Hall, 1994, p. 114) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงมากมายในตนเอง สถานะทางอารมณ์ไม่แน่นอน มีความสับสนยุ่งยากเกี่ยวกับตัวเอง

เฮอร์ล็อก (Hurlock, 1994, p. 391) กล่าวว่า วัยรุ่น มีการเจริญเติบโตสู่วุฒิภาวะหรือเป็นวัยที่พัฒนามาจากสถานะความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า นักเรียนวัยรุ่นหมายถึง เยาวชนที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 10 – 15 ปี ซึ่งเรียกว่า วัยแรกเริ่ม เป็นผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 หรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 เป็นวัยที่เข้าสู่การเป็นหนุ่มสาว และกำลังมีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่

2. ช่วงอายุของนักเรียนวัยรุ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 5) กล่าวว่า เด็กที่เรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 ตามโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2545 จัดให้อยู่ในช่วงชั้นที่ 3 และเด็กในช่วงชั้นนี้จะมีอายุระหว่าง 13-15 ปี

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2545, หน้า 325) กล่าวว่า ช่วงอายุ 12 – 15 ปี เรียกว่า วัยแรกเริ่ม ช่วงอายุ 12 – 18 ปี เรียกวัยมัธยมศึกษาหรือ วัยรุ่น

ปทุม เป้าสุวรรณ (2545, หน้า 14) กล่าวว่า เด็กชายช่วงอายุ 12 – 16 ปี เด็กหญิงช่วงอายุ 11 – 13 ปี เรียกวัยแรกเริ่ม

สุชา จันทน์เอม (2548, หน้า 51) กล่าวว่า นักเรียนช่วงอายุ 13 – 18 ปี เรียกว่า วัยรุ่น เรียนในระดับมัธยมศึกษา

ในการศึกษาวิจัยนี้ จะเรียกเด็กในช่วงอายุระหว่าง 13 – 19 ปี โดยรวมว่า “นักเรียนวัยรุ่น” ซึ่งกำลังศึกษาในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนวัยรุ่น

3.1 ทฤษฎีขั้นของพัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริกสัน

อีริกสัน (อ้างถึงใน สิทธิโชค วรรณสันติกุล, 2546, หน้า 68) ได้เสนอขั้นของพัฒนาการของบุคคลเอาไว้เป็นขั้น ๆ อีริกสันได้เสนอว่าในแต่ละขั้นของพัฒนาการนั้น บุคคลจะพบกับความขัดแย้งสำคัญที่เกิดขึ้นเป็นคู่ ๆ ซึ่งบุคคลต้องเลือกเอาทางใดทางหนึ่งหรือด้านใดด้านหนึ่งของความขัดแย้งโดยด้านหนึ่งจะเป็นลักษณะที่พึงปรารถนา ส่วนอีกด้านหนึ่งนั้นเป็นลักษณะมีคุณภาพไม่ดี ถ้าหากบุคคลที่ไม่พัฒนาลักษณะที่พึงปรารถนาขึ้นมาในขั้นใดขั้นหนึ่ง บุคลิกภาพของเขาจะไม่สมบูรณ์อย่างถาวรในขั้นต่อไป เพราะเหตุที่ว่า ลักษณะที่พึงปรารถนาในขั้นต้นเป็นฐานรองรับลักษณะที่พึงปรารถนาในขั้นต่อไป เช่น ความไว้วางใจ (Trust) อันเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาของขั้นที่หนึ่ง จะเป็นรากฐานให้แก่ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) ในขั้นที่สอง เป็นต้น

ทฤษฎีขั้นของพัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริกสัน มีทั้งหมด 8 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 เด็กจะเรียนรู้ที่จะไว้วางใจ (Trust) หรือไม่ไว้วางใจ (Mistrust) ต่อโลกของเขา โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ตนเองได้รับจากการเลี้ยงดู ถ้าเด็กหิวเขาได้ดื่มนม ไม่สบายตัวเพราะผ้าอ้อมเปียกจึงร้องไห้แม่ก็จะมาเปลี่ยนผ้าอ้อมให้อย่างนุ่มนวลและอบอุ่น นั่นคือเด็กจะพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจถ้าหากว่าความต้องการของเขาได้รับการตอบสนอง และความรู้สึกไม่ไว้วางใจก็จะเกิดขึ้นถ้าหากความต้องการของเขาไม่ได้รับการตอบสนองอย่างสม่าเสมอ ทุกคนควรมีความรู้สึกไว้วางใจมากกว่าความรู้สึกไม่ไว้วางใจ เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 เด็กจะเรียนรู้ที่จะพัฒนาความรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจในตัวเอง (Autonomy) หรือความรู้สึกสงสัยและความอาย (Doubt and Shame) เกณฑ์อายุของเด็กในขั้นนี้โดยประมาณก็คือ 2 – 3 ขวบ ถ้าหากเด็กมีความไว้วางใจจากขั้นที่หนึ่ง เขาจะพัฒนาความเป็นคนที่ควบคุมตนเองได้เร็ว เด็กวัยนี้ที่ได้มีโอกาสสำรวจสิ่งแวดล้อมด้วยอวัยวะและประสาทสัมผัสของตนเองอย่างเหมาะสมนับว่ามีโอกาสพัฒนาการควบคุมตนเองได้ดี ในทางตรงกันข้ามถ้าหากเด็กถูกตำหนิคิดว่ากล่าวอย่างรุนแรงจากผู้รอบข้างเมื่อเขาซุกซนหรือซบถ่ายไม่ถูกที่ เขาก็จะพัฒนาความรู้สึกอับอายกับความสงสัยขึ้นมาแทนการควบคุมตนเอง

ขั้นที่ 3 เด็กเรียนรู้ที่จะมีความคิดริเริ่ม (Initiative) หรือความรู้สึกผิด (Guilt) ขึ้นมา เด็กที่อยู่ในขั้นนี้จะอยู่ในช่วงอายุประมาณ 4 – 5 ขวบ การเรียนรู้เช่นนี้ต่อเนื่องมาจากขั้นที่สองและเกิดจากการปฏิบัติของผู้ใหญ่ต่อเขาเป็นสำคัญ ถ้าเด็กเริ่มที่จะทำกิจกรรมด้วยตนเอง ด้วยปัญญาและกำลังของตนเอง เช่น ตั้งคำถามให้ผู้ใหญ่ตอบ คิดเกมเล่นเอง แล้วได้รับการตอบสนองที่น่าพึงพอใจจากผู้ใหญ่ เขาจะพัฒนาความรู้สึกมีอิสระและความรู้สึกริเริ่มขึ้นมา แต่ถ้าถูกผู้ใหญ่เสียดสี เยาะเย้ย หรือดู เขาจะพัฒนาความรู้สึกผิดขึ้นมาเพราะว่าสิ่งที่เขาทำไปนั้นถูกผู้ใหญ่ตอบสนองในทางที่ทำให้เขารู้สึกอย่างนั้น

ขั้นที่ 4 เด็กเรียนรู้ที่จะเป็นคนขยันขันแข็ง (Industry) หรือเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีปมด้อย (Inferiority) ขึ้น เกณฑ์อายุของเด็กในขั้นนี้จะอยู่ในช่วงประมาณ 6 – 11 ขวบ เป็นขั้นที่เด็กพัฒนาตัวจากขั้นที่สาม ถ้าเขามีความริเริ่มมาก เขาอยากที่จะรู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงได้อย่างไร ดำเนินชีวิตไปอย่างไร เขาชอบที่จะตั้งกฎเกณฑ์ สังเคราะห์ จัดหมู่ ขยันที่จะเอาสิ่งของออกมาหรือหรือลองประกอบดู เด็กในขณะนี้จึงชอบเอาหน้าพิกา ปากกา หรือสิ่งของต่าง ๆ มารื้อดูว่า สิ่งของเหล่านั้นเครื่องข้างในทำงานอย่างไร เขาจะเกิดความรู้สึกภูมิใจเมื่อค้นพบและตอบข้อสงสัยของตนเองได้ ผู้ใหญ่ที่ดูค่าและทำโทษเมื่อเด็กทำสิ่งเหล่านี้จะทำให้ความขยันหายไปแต่เกิดความรู้สึกมีปมด้อยขึ้นมาแทนเพราะถูกดูค่าว่าโง่ สร้างความขุ่นยากอยู่เรื่อย ในขั้นนี้สังคมภายนอกครอบครัวเริ่มเข้ามามีอิทธิพลบ้างแล้ว

ขั้นที่ 5 เด็กเรียนรู้ที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตน (Identity) หรือมิฉะนั้นจะรู้สึกสับสนในบทบาทของตน (Role Confusion) แทน เกณฑ์อายุของเด็กในขั้นนี้ก็คือช่วงวัยรุ่นประมาณ 12 – 18 ปี ในช่วงระยะนี้เป็นระยะที่เด็กวัยรุ่นพัฒนาความสามารถในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในหลายแง่มุม พวกเขาสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในสายตาของบุคคลอื่นได้ สามารถแสดงบทบาทที่แตกต่างกันในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เขาต้องพัฒนาตัวเองให้มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากคนอื่น และในขณะที่เดียวกันเอกลักษณ์ดังกล่าวก็ต้องเป็นที่ยอมรับทางสังคมด้วยในช่วงเวลานี้ถ้าหากวัยรุ่นไม่สามารถพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นมาให้เป็นที่ยอมรับแล้วเขาจะเกิดความรู้สึกสับสนว่าเขาคือใครกันแน่ หรืออาจจะพัฒนาเอกลักษณ์ในด้านเลวซึ่งไม่เป็นที่สังคมยอมรับขึ้นมา

ขั้นที่ 6 บุคคลเรียนรู้ที่จะสร้างความใกล้ชิดสนิทสนม (Intimacy) หรือไม่อย่างนั้นก็จะทำให้เกิดการปลีกตัวออกจากความสัมพันธ์ (Isolation) เกณฑ์อายุของระยะนี้ได้แก่ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งบุคคลพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น อันจะเป็นผลให้เกิดสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดหรือพันธสัญญาต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นพันธสัญญาในเรื่องของความรัก เพศ อารมณ์ หรือจริยธรรม เกิดความรู้สึกห่วงใยอาทรต่อผู้อื่น ถ้าหากไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างนี้ได้ บุคคลจะเลือกที่จะปลีกตัวออกจากสังคม

ขั้นที่ 7 บุคคลเรียนรู้ที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม (Generatively) แต่ถ้าไม่สำเร็จก็จะกลายเป็นคนเห็นแก่ประโยชน์ของตนและคนใกล้ชิด (Self – Absorption) เกณฑ์อายุของขั้นนี้ได้แก่ วัยผู้ใหญ่ตอนกลางคน บุคคลจะพยายามสนใจและทำประโยชน์ในระดับกว้างออกไปสู่ครอบครัว สังคม และคนในช่วงอายุถัดไป แต่ถ้าไม่เกิดการเรียนรู้เช่นนี้ บุคคลจะพัฒนาความยาก กอบโกยผลประโยชน์ใส่ตนเอง และความสนใจที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายในทางวัตถุ

ขั้นที่ 8 บุคคลพัฒนาความมีศักดิ์ศรี (Integrity) หรือไม่อย่างนั้นก็จะเกิดความรู้สึกสิ้นหวัง (Despair) ระยะนี้บุคคลได้เข้ามาสู่วัยชรา สามารถหันกลับไปมองชีวิตของตนตั้งแต่เล็กจนแก่ และมองไปข้างหน้าสู่ความตาย คนเราย่อมจะได้พิจารณาว่าได้กระทำสิ่งใดมาแล้วบ้าง ได้ใช้ชีวิตมาคุ้มค่าหรือไม่ ถ้าหากพบว่าชีวิตที่ผ่านมาตนเองได้ใช้ไปอย่างดีแล้ว ได้ทำในสิ่งที่ต้องการแล้ว เขาจะเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีศักดิ์ศรี แต่ถ้าพบว่าใช้ชีวิตผิดทางอย่างไม่น่าพึงใจ เขาจะเกิดความรู้สึกว่าสลายไปเสียแล้วที่จะย้อนกลับไปเริ่มต้นใหม่ ความสิ้นหวังจึงเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้

สรุป ในทฤษฎีของอิริกสันบุคคลจะพัฒนาบุคลิกภาพของตนไปใน 2 ทาง คือ ด้านหนึ่งมีลักษณะที่พึงปรารถนา ส่วนอีกด้านหนึ่งนั้นเป็นลักษณะที่มีคุณภาพไม่พึงปรารถนา ถ้าหากบุคคลไม่พัฒนาลักษณะที่พึงปรารถนาขึ้นมาในขั้นใดขั้นหนึ่ง บุคลิกภาพของเขาจะไม่สมบูรณ์อย่างถาวรในขั้นต่อไป เพราะเหตุที่ว่า ลักษณะที่พึงปรารถนาในขั้นต้นเป็นฐานรองรับลักษณะที่พึงปรารถนาในขั้นต่อไป เช่น ความไว้วางใจ (Trust) อันเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาของขั้นที่หนึ่ง จะเป็นรากฐานให้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) ในขั้นที่ 2

3.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

3.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม 2 ขั้นตอนของพือาเจต์

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจต์ (Jean Piaget, 1999, p 36) นั้น มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา 4 ขั้นของเขา กล่าวคือ พือาเจต์มีความเชื่อว่าพัฒนาการทางสติปัญญาและการคิดหาเหตุผลมีความสำคัญมากและเป็นรากฐานของพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งมี 2 ขั้น คือ ขั้นแรกเรียกว่า ขั้นจริยธรรมพื้นฐาน ซึ่งเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ผู้อื่นยื่นให้ว่าไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนขั้นที่สองเรียกว่า ขั้นจริยธรรมอิสระ ซึ่งเด็กหรือบุคคลจะเข้าใจว่า กฎเกณฑ์นั้นเปลี่ยนแปลงได้ และปรับปรุงให้กฎนั้นเหมาะสมกับสถานการณ์ได้

3.2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Lorence Kohlberg, 2000, p 58) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยอาศัยทฤษฎีของพือาเจต์เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์ และการเขียนตอบ โคลเบอร์กได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเป็น 6 พวก

(1) ระดับก่อนกฎเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Preconventional Level) เป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบ การตัดสินใจเลือกการกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเท่านั้น จะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในระดับนี้รางวัล และการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำหรือเขาจะเลือกกระทำในทางที่จะเกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กนี้ ยังเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพาและอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่ จึงมีความจำเป็นต้องเชื่อฟังคำสั่ง เด็กในวัยนี้เข้าใจคำว่า ความดี ไปในความหมายว่า คือสิ่งที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น เด็กยอมสีฟันหลังอาหารเพราะกลัวแม่ดุ ฉะนั้นการกระทำที่ถูกต้องจึงหมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดขึ้นอยู่กับ การไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็ก ๆ นั้นจะถูกผู้ใหญ่ดูว่าหรือเชยยติเพื่อที่จะให้เขาทำให้ถูกหรือกระทำตนเป็นคนดี เมื่อเด็กอายุมากขึ้นระหว่าง 7 ขวบถึง 10 ขวบ จะมีความรู้สึกว่าเป็นของธรรมดาสำหรับการกระทำของผู้ใหญ่ เด็กจะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เขากระทำความดีได้มากกว่าการดูค่าหรือขู่ว่าจะลงโทษ เช่น เด็กผู้หญิงจะช่วยบิดามารดาทำความสะอาดบ้าน เพื่อว่าจะได้เงินรางวัลมากขึ้น และเด็กชายจะช่วยรดน้ำต้นไม้ ก็เพื่อจะได้รับคำชมเชย และเด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ เช่น เมื่อเขาให้ฉันมา ฉันก็ต้องตอบแทนเขาไป เริ่มมีความเข้าใจในความคิดของคนอื่น

(2) ระดับตามเกณฑ์หรือระดับทำตามสังคมและประเพณี (Conventional Level) อยู่ในช่วงอายุ 10 – 16 ปี เป็นระดับที่มีในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ส่วนมากในทุก ๆ สังคม การดำเนินและการยกย่องชมเชยจากสังคมเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance or “Good Boy – Nice Girl” Orientation) เด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The “Law and Order” Orientation) วัยรุ่นคือผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์มากพอที่จะทราบว่า สังคมประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ แต่ละกลุ่มมีกฎเกณฑ์ให้ สมาชิกยึดถือ บางกลุ่มมีเจ้าหน้าที่รักษากฎเกณฑ์เหล่านั้นด้วย และเขาเข้าใจในหน้าที่ของตนในกลุ่มต่าง ๆ และมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มมากพอสมควร เขามีความเข้าใจบทบาทคนอื่นด้วยว่า คนนั้นมีตำแหน่งอย่างนั้นจึงปฏิบัติอย่างนั้น การกระทำที่ถูกต้องนั้นจะพิจารณาเพื่อกลุ่มเพื่อส่วนรวมด้วย

(3) ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามจริยธรรมของตนเอง (Postconventional Level) วัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ และมักจะเป็นอายุ 16 ปี ขึ้นไป บุคคลระดับเหนือกฎเกณฑ์จะเป็นผู้ซึ่งแยก “ตน” ออกจากกฎเกณฑ์และความคาดหวังของผู้อื่นและกำหนดค่าของตัวเองในรูปของหลักจริยธรรมที่ตนเลือก คนในระดับเหนือกฎเกณฑ์บางคนจะเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม แต่การยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรมโดยทั่วไปที่กำหนดขึ้นอย่างที่เป็นที่ยอมรับกัน และเป็นรากฐานของกฎของสังคม (Society Rules) หลักจริยธรรมเหล่านี้ในบางกรณีจะขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งในกรณีเช่นนี้พวกเขามองเหนือกฎเกณฑ์จะพิจารณาตัดสินโดยใช้หลักจริยธรรมมากกว่าที่จะใช้กฎเกณฑ์

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามสัญญา (The Social Contract, Legalistic Orientation) บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้ จะมีการกระทำที่หลบหลีก มิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผล เป็นคนไม่แน่นอน ใจโลเลไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน คำว่า “หน้าที่” ของบุคคลในขั้นนี้ หมายถึง การทำตามข้อตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเอง และต้องการให้คนอื่นเคารพตนเองด้วย จริยธรรมขั้นนี้พบมากในผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูง มีประสบการณ์ และมีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและของสังคมอื่น ๆ ในโลก บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้จะเป็นผู้ที่รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว มีสายตาหรือความคิดเห็นที่กว้างไกลว่ากลุ่มหรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจ เช่น ยึดถือโลกบาลธรรม 2 ประการ คือ หิริ ความละอายแก่ใจตนเองในการที่จะกระทำชั่ว และมีโอตตปปะ คือความเกรงต่อบาป เพราะมีความเชื่อในหลักสากลที่ว่าความเลวนั้นถ้า

โคลเบอร์ก เชื่อว่า พัฒนาการของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามลำดับขั้น จากขั้นที่หนึ่งผ่านไปตามลำดับจนถึงขั้นที่หก จะข้ามขั้นไม่ได้เพราะคนเราจะให้เหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าก่อน ต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นหรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การให้เหตุผลในขั้นที่สูงมีมากขึ้น ส่วนเหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าจะได้รับการใช้น้อยลงทุกทีและถูกทิ้งไปในที่สุด สำหรับเกิดของเหตุผลเชิงจริยธรรมโคลเบอร์กมีความเห็นว่า จากพัฒนาการทางการเรียนรู้ในขณะที่ยังเด็กได้มีโอกาสติดต่อกับสัมพันธ์กับผู้อื่น และการได้เข้าร่วมกลุ่มทางสังคมประเภทต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้ที่มีความฉลาดได้เรียนรู้บทบาทของตนเองและของผู้อื่น อันจะช่วยให้เขามีพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้นไปได้อย่างรวดเร็ว โคลเบอร์กเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นมิใช่การรับความรู้จากการพร่ำสอนของผู้อื่นโดยตรง แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนต่อผู้อื่นและบทบาทของผู้อื่นด้วย รวมทั้งข้อเรียกร้องและกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจจะขัดแย้งกัน แต่ในขณะเดียวกันก็ผลักดันให้บุคคลพัฒนาไปตามขั้นตอนในทิศทางเดียวกันเสมอ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็ตาม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กอธิบายว่า การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับบุคคลทุกคน เพราะเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการคิดพิจารณาตัดสินใจ ในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งตามปกติบุคคลจะมีความสามารถในการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นตามวัยและประสบการณ์ที่ได้รับจากสังคม แต่อย่างไรก็ตามความสามารถในการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลก็มีโอกาสที่จะหยุดชะงักอยู่ในขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นใดขั้นหนึ่ง ซึ่งไม่เหมาะสมกับวัยในขณะนั้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. ความหมายของคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ลิติต ซีรเวคิน (2550, หน้า 16) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมนุษย์ คือ จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์ เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีจิตวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณลักษณะของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกลมกลืนการเรียนรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมือง และองค์กรของรัฐ

ทิสนา เขมมณี (2550, หน้า 4) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมนุษย์ หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นภาวธรรมอยู่ในจิตใจ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2552, หน้า 387) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมนุษย์ หมายถึง ความดี ความงาม ความซื่อสัตย์ ความพอดี ความอดทน ขยันหมั่นเพียร

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้ว่า เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกภายนอก และคุณลักษณะที่มีอยู่ภายในจิตใจที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นที่ยอมรับ และบุคคลทั่วไปมีความพึงพอใจ

2. ความสำคัญและองค์ประกอบของคุณลักษณะที่พึงประสงค์

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2549) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546, หน้า 50 – 51) ได้กำหนดแนวนโยบายเพื่อดำเนินการปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยมียุทธศาสตร์การดำเนินงานและกำหนดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะต้องเร่งสร้างเสริมให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนในช่วงแรกและช่วงเวลาต่อ ๆ ไป ดังนี้คือ มีความเพียร รู้จักเก็บออม มีคุณธรรม มีวินัย ซื่อสัตย์ ซื่อซมคนดี มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รักษาดี รักแผ่นดิน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ เป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ เพื่อมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 1– 4)

(1) เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์

- (2) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
 - (3) มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
 - (4) มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำรงชีวิต
 - (5) รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีความสุขและบุคลิกภาพดี
 - (6) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
 - (7) เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
 - (8) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาลี้่วงแวดล้อม
 - (9) รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม
กรมวิชาการและคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในระดับประถมและมัธยมศึกษาไว้ดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 18 – 24)
- (1) สามารถแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ สามารถคิดอย่างเป็นระบบ มีวิจารณ์ญาณ มีสมาธิในการเรียน และการทำงาน
 - (2) มีศักยภาพในการตัดสินใจ
 - (3) มีศักยภาพในเชิงพหุปัญญา ความถนัด สามารถพัฒนางานและอาชีพของตนเอง
 - (4) สามารถเรียนรู้ ทำงานด้วยการพึ่งตนเอง ใช้วิถีประชาธิปไตยในการทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข
 - (5) มีนิสัยการทำงานอย่างมีระบบ รักการอ่าน ค้นคว้า เรียนรู้ สร้างสรรค์ผลงาน มีทักษะการจัดการ สามารถนำเสนอและถ่ายทอดสื่อความได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - (6) มีวินัยในตนเอง มีบุคลิกภาพมั่นคง สามารถแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม มีเหตุผล มีกิริยามารยาทและความเป็นไทย เห็นคุณค่าของตนเองและยอมรับผู้อื่น ประเมินตนเอง และปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ
 - (7) มีสุขนิสัยและทักษะทางสุขภาพ มีทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม
 - (8) มีประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2544) ได้กล่าวเกี่ยวกับคุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ที่สามารถอยู่ในสังคมยุคใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ ดังนี้

(1) การเป็นคนดี หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของควมามีวินัยและค่านิยมประชาธิปไตย

(1.1) ควมามีวินัย คือคุณลักษณะจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคม เพื่อประโยชน์ของตนและส่วนรวม ซึ่งมีพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงควมามีวินัย ดังนี้ สนใจใฝ่รู้ ควบคุมตนเอง รับผิดชอบ มีเหตุผล ซื่อสัตย์ ขยันตรงต่อเวลา เชื่อมั่นในตนเอง อดทน เป็นผู้นำ ความร่วมมือ การรับฟัง / เคารพความคิดเห็นผู้อื่น การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง การยอมรับการกระทำของตน การรู้จักเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม การทำตามข้อตกลง ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น การมีวินัยในการเรียนรู้

(1.2) ค่านิยมประชาธิปไตย คือ คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลที่เห็นคุณค่าของตนเองและคุณค่าของผู้อื่น เคารพสิทธิและป้องกันสิทธิของตนเองและผู้อื่นด้วยน้ำใจที่เคารพต่อคุณค่าของเสียงส่วนใหญ่ ด้วยความเข้าใจระหว่างกันและกัน ด้วยความสันติ พฤติกรรมบ่งชี้ถึงควมมีประชาธิปไตย ดังนี้ เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเคารพสิทธิ ป้องกันสิทธิของตนเอง การเคารพสิทธิผู้อื่น ควมมีเหตุผล การเคารพกติกาของสังคม ทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น มีความเสียสละ มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

(2) การเป็นคนเก่ง หมายถึง เก่งในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ดังนี้

(2.1) การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการพัฒนาทักษะการคิด (วิเคราะห์ สังเคราะห์ จำแนกจัดลำดับควมสำคัญ) และทักษะการแก้ปัญหาโดยมีพฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย รู้แหล่งข้อมูลและวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย สามารถรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปควมแปลควมข้อมูล สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการกำหนดวิธีแก้ปัญหาได้ สามารถจัดลำดับควมสำคัญของเรื่องได้ สามารถกำหนดขั้นตอนในการแก้ปัญหาในรูปของยุทธวิธี สามารถใช้ข้อมูลในการตัดสินใจสามารถประยุกต์ใช้และพัฒนาควมรู้

(2.2) การเรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยการพัฒนาทักษะการจัดการ ทักษะการวิเคราะห์ตนเอง และการพัฒนาควมเข้าใจและควมรู้ลึกของผู้อื่น

(2.2.1) ทักษะการจัดการ พฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย

- ความสามารถในการวางแผน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ วิเคราะห์งาน ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ กำหนดขั้นตอนการทำงาน

- ความสามารถในการปฏิบัติงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ การประสานงาน ทำงานเป็นระบบตามแผน บริหารเวลาและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

- ความสามารถในการติดตาม ประเมินผล และสรุปผลงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ติดตามงานอย่างเป็นระบบ ประเมินผลและปรับปรุงงาน สรุปผลงาน

- มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการจัดการ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม เลือกใช้วิธีการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์

(2.2.2) ทักษะการวิเคราะห์ตนเอง พฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย มองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง สามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของตนเอง เห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเอง รู้จักประมาณตนเอง

(2.2.3) การเข้าใจผู้อื่น พฤติกรรมที่บ่งชี้ ได้แก่ รู้จักเห็นใจบุคคลอื่นมีความไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักการรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

(3) มีความสุข หมายถึง มีความสุขกายและสุขใจ

(3.1) สุขกาย หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีพฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย เห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย ออกกำลังกายสม่ำเสมอเหมาะสมกับวัย พักผ่อนอย่างเพียงพอ รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และสะอาด รู้จักรักษาสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ รู้จักรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย รู้จักปฏิบัติตน เพื่อป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บ รู้จักการป้องกันอันตรายจากอุบัติเหตุต่าง ๆ ละเว้นสิ่งเสพติด

(3.2) ความสุขใจ หมายถึง การที่บุคคลรู้จักตนเองเป็นอย่างดี ยอมรับข้อบกพร่องที่ตนมี ภาคภูมิใจในข้อดีของตน มีอารมณ์แจ่มใส มีจิตใจที่มั่นคง ไม่วิตกกังวลและความดีใจที่มองโลกในแง่ดี สามารถที่จะปรับตนให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสามารถที่จะหาความสุขจากสิ่งแวดล้อมของตนเองได้ด้วย ซึ่งมีพฤติกรรมที่บ่งชี้ ดังนี้ มีความคิดดี มีเหตุผล ไม่มีความขัดแย้งในจิตใจ มีความเชื่อมั่นและเข้าใจตนเองอย่างดี สามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบได้ด้วยจิตใจที่มั่นคง ปราศจากการเจ็บป่วยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ พึงพอใจในการกระทำที่พิจารณาว่าดี ถูกต้อง รู้จักตนและเข้าใจตนเองดี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความรักและไว้วางใจผู้อื่นอย่างจริงใจ ทำประโยชน์ให้แก่หมู่คณะ

คณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพวิชาการกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 54 – 55) ได้กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แต่ละด้านซึ่งเป็นแนวทางให้สถานศึกษามีแนวปฏิบัติและสามารถกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพิ่มเติมและปรับประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม ดังนี้

(1) ด้านการพัฒนาตนเอง ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง

(2) ด้านการพัฒนาการทำงานและการดำเนินชีวิต ได้แก่

(2.1) ความมีวินัย มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงต่าง ๆ ของสถานศึกษา ได้แก่ การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงเวลา รักษาสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูอาจารย์ผู้สอนกำหนด

(2.2) ความรับผิดชอบ พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ มีการเตรียมพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียน ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ยอมรับผลการกระทำของตนเอง

(2.3) ความซื่อสัตย์สุจริต พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ พูดแต่ความจริง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตน ไม่ทุจริตในการสอบ ไม่ลักขโมย และไม่โกงและหลอกลวงผู้อื่น

(2.4) ความประหยัด พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ การใช้วัสดุถูกต้องและเหมาะสมกับงาน ปิดน้ำ ปิดไฟ ทุกครั้งเมื่อเลิกใช้ ใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(2.5) ความอดสาหัส พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ การปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ขยันขันแข็ง ปฏิบัติงานด้วยความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

(3) ด้านการพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ได้แก่

(3.1) ความมีมนุษยสัมพันธ์ พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ การแสดงกิริยาท่าทางสุภาพต่อผู้อื่น พูดจาสุภาพ ช่วยเหลือผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้ความร่วมมือ ชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ กล่าวคำขอบคุณ หรือขอโทษ ได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์

(3.2) ความกตัญญูทวาที พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ ตระหนักในพระคุณครูอาจารย์ มีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์อย่างสม่ำเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง อาสาช่วยเหลืองานครู-อาจารย์

(3.3) ความอดกลั้น พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ มีสติและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ควบคุมกิริยามารยาทในสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้

ชูศรี ตันพงษ์ (2546, หน้า 38) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือต้นตอของความสำเร็จในชีวิต เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การมีอุปนิสัยที่ดีหรือที่เรียกกันว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546, หน้า 28) กล่าวว่า เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปคนไทยควรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

- (1) มิติด้านร่างกาย คือ ผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีการพัฒนาการในด้านร่างกายและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์ในแต่ละช่วงวัย
- (2) มิติด้านจิตใจ คือ ผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อมต่างๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี
- (3) มิติด้านความรู้ คือ สามารถรู้ในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ และเป็นผู้ที่สามารถรู้ได้ไกลโดยสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตที่จะมาถึงได้
- (4) มิติด้านทักษะความสามารถ คือ ผู้ที่มีทักษะในด้านการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางสุนทรียะ และทักษะการจัดการที่ดี
- (5) มิติด้านลักษณะชีวิต คือ ผู้ที่มีลักษณะชีวิตแห่งความขยันอดทน ทุ่มเททำงานหนัก มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ ทำทุกอย่างอย่างดีที่สุด มีจิตสำนึกประชาธิปไตย เห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีจิตสำนึกต่อผู้อื่นและส่วนรวม รวมทั้งมีลักษณะชีวิตแห่งความประหยัดคอดออม โดยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวนี้ พิจารณابนฐานของมุมมองเชิงอนาคตเพื่อการเตรียมพร้อมในการสร้างคนที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะสามารถมีชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ ไม่ถูกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ชัดพาไปได้โดยง่ายอย่างไร้จุดยืน

การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่คิงามของเยาวชน เป็นจุดเริ่มต้นของประชาชนที่มีคุณภาพมีคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ ดังนั้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะต้องเร่งสร้างเสริมให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนจึงมีความสำคัญยิ่งในการสร้างพื้นฐานของเยาวชนที่จะเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยองค์ประกอบเหล่านั้นสามารถจำแนกออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านเจตคติ และด้านจิตพิสัย

3. ประเภทของพฤติกรรมทางการศึกษา

ในปี พ.ศ. 2499 เบนจามิน เอส บลูม และคณะ (Benjamin S. Bloom and other, 1971, p. 56) ได้จำแนกพฤติกรรมทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- (1) พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
- (2) พฤติกรรมด้านจิตพิสัย (Affective Domain)
- (3) พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสามารถของสมองในการคิดหรือพัฒนาการทางด้านสติปัญญา แยกย่อยออกเป็น 6 ชั้น ตามลำดับ ได้แก่

- (1.1) ความรู้ความจำ (Knowledge)
- (1.2) ความเข้าใจ (Comprehension)
- (1.3) การนำไปใช้ (Application)
- (1.4) การวิเคราะห์ (Analysis)
- (1.5) การสังเคราะห์ (Synthesis)
- (1.6) การประเมินค่า (Evaluation)

โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1.1) ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการที่จะจดจำ และระลึกได้เกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับไปแล้ว อันได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ที่เจาะจงหรือเป็นหลักทั่ว ๆ ไป วิธีการ กระบวนการต่าง ๆ โครงสร้าง สภาพของสิ่งต่าง ๆ และสามารถถ่ายทอดออกมาโดยการพูด เขียน หรือกิริยาท่าทาง แบ่งประเภทตามลำดับความซับซ้อนจากน้อยไปหามาก ได้แก่ ความรู้เฉพาะเรื่อง หรือความรู้ในเนื้อหา ความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการและกระบวนการ และความรู้รวบยอดในเนื้อเรื่อง

(1.2) ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถให้ความหมาย แปล สรุป หรือเขียนเนื้อหาที่กำหนดขึ้นใหม่ได้ แบ่งออกเป็น การแปลความ สามารถดัดแปลงข้อความ เรื่องราวมาเป็นข้อความใหม่ แต่รักษาความหมายเดิม การตีความ สามารถแปลและย่อเรื่องราวต่าง ๆ ให้เป็นข้อสรุปได้ และการขยายความ สามารถขยายความคิดหรือทำนายล่วงหน้า คาดคะเนจากข้อความหรือข้อมูลที่มีอยู่

(1.3) การนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถนำวัสดุ วิธีการ ทฤษฎี แนวคิด มาใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างจากที่ได้เรียนรู้มา ซึ่งได้แก่ สามารถตัดสินใจได้ว่า กฎเกณฑ์หรือ

(1.4) การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถแยก จำแนกองค์ประกอบที่ สลับซับซ้อนออกเป็น ส่วน ๆ ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยต่าง ๆ แบ่งออกเป็น การ วิเคราะห์ความสำคัญ หรือ การวิเคราะห์ส่วนประกอบ สามารถแยกแยะความคิด ปัญหา เรื่องราว ออกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น อ่านบทความแล้วแยกได้ว่าส่วนไหนเป็นข้อเท็จจริง ส่วนไหน เป็นความคิดเห็น ส่วนไหนเป็นสมมุติฐาน ส่วนไหนเป็นสรุปผล การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ สามารถมองเห็นส่วนย่อยแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กัน และการวิเคราะห์หลักการ สามารถจับเค้า ได้ว่า ส่วนย่อยที่มีความสัมพันธ์กันนั้น มีหลักการอะไรยึด หรือผูกมัดเป็นส่วนรวม

(1.5) การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวมหรือ นำ องค์ประกอบหรือส่วนต่าง ๆ เข้ามารวมกัน เพื่อให้เป็นภาพพจน์โดยสมบูรณ์ เป็นกระบวนการ พิจารณาแต่ละส่วนย่อย ๆ แล้วจัดรวมกันเป็นหมวดหมู่ ให้เกิดเรื่องใหม่หรือสิ่งใหม่ แบ่งเป็น การ สังเคราะห์ข้อความ หรือการสังเคราะห์การสื่อความหมาย การสังเคราะห์แผนงาน และการ สังเคราะห์ความสัมพันธ์

(1.6) การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถตัดสิน ดีราคาคุณภาพของสิ่ง ต่าง ๆ โดยมีเกณฑ์หรือมาตรฐานเป็นเครื่องตัดสิน แบ่งออกเป็น การประเมินค่าโดยอาศัย ข้อเท็จจริงภายในเนื้อเรื่อง และการประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก

(2) พฤติกรรมด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึก คิดหรือลักษณะการสร้างนิสัยของบุคคล เช่น เจตคติ ความสนใจ ความซาบซึ้ง คุณธรรม การ ปรับตัว เป็นต้น ซึ่งความรู้สึกและลักษณะนิสัยต่าง ๆ ของบุคคลจะเป็นเช่นไร ย่อมขึ้นอยู่กับ การปลูกฝังอบรม การปลูกฝังพฤติกรรมทางจิตใจจะเริ่มต้นจากพฤติกรรมขั้นแรกสุด ไปหาพฤติกรรม ขั้นสุดท้าย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะหรือบุคลิกภาพของบุคคล

พฤติกรรมด้านจิตพิสัย มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ (กรมวิชาการ, 2531, หน้า 3) ดังนี้

(2.1) เกี่ยวกับความรู้สึกหรืออารมณ์ อาจเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วตามเงื่อนไขหรือ สถานการณ์แวดล้อม

(2.2) มีลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคน ไม่อาจลอกเลียนหรือถ่ายทอดคู่กันได้

(2.3) เป็นพฤติกรรมมีทิศทางของการแสดงออกได้สองทางตรงกันข้าม เช่น รัก -เกลียด ขยัน - ขี้เกียจ ซื่อสัตย์-คดโกง (ทิศทางบวก - ลบ)

(2.4) เป็นพฤติกรรมที่อาจเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างกันได้ในความเข้ม เช่น รัก รักมาก รักน้อย แตกต่างกัน

(2.5) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลใดจะเกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ขึ้นมาโดยมีเป้าหมาย จะเกิดขึ้นมาลอย ๆ ไม่ได้ เช่น เป้าหมายอาจจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ หรือสภาวะใดๆ ก็ได้ เช่น เกิดอารมณ์รัก ต่อ เพื่อน คู่รัก

(3) พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับทักษะการเคลื่อนไหว การใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ถ้าบุคคลใดสามารถบังคับระบบกล้ามเนื้อ ระบบประสาท และสมองให้สัมพันธ์กันได้แล้ว ย่อมจะเกิดทักษะในการปฏิบัติต่างๆ การที่จะเกิดทักษะที่ชำนาญหรือให้เกิดความคล่องแคล่วว่องไวและถูกต้องได้นั้น ย่อมต้องอาศัยการฝึกฝนจากการปฏิบัติจริงบ่อย ๆ โดยคำว่า “ทักษะพิสัย” หรือ การเคลื่อนไหวทางจิตใจ ซึ่งฮาร์โร (อ้างถึงในสำนักทดสอบทางการศึกษา, 2531, หน้า 5) ให้คำจำกัดความคำว่า ทักษะพิสัยว่าหมายถึง การเคลื่อนไหวของคนภายใต้อำนาจจิตใจและสังเกตเห็นได้ ซึ่งคำจำกัดความนี้บอกความแตกต่างระหว่างการเคลื่อนไหว 2 ประการหลัก ได้แก่ การเคลื่อนไหวนอกอำนาจจิตใจและการเคลื่อนไหวภายใต้อำนาจจิตใจ

สรุปได้ว่า พฤติกรรมทางการศึกษาจำแนกออกได้ 3 ประเภท ประกอบด้วย ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นพฤติกรรมด้านความรู้ความคิด ด้านสมอง สติปัญญา ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นพฤติกรรมด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นพฤติกรรมด้านทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย ซึ่งพฤติกรรมทั้ง 3 ประเภทเป็นเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

4. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมทางด้านสติปัญญา จิตพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ และทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมทางการปฏิบัติ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาจึงมุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือบุคคลที่พึงประสงค์ทางการศึกษามีลักษณะเป็นผู้มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดี มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดี และเป็นผู้มีความคล่องแคล่วในเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 3

นอกจากนั้นยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กันทั้ง 3 ด้าน ซึ่งแมค อาซาน (อ้างถึงใน กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2544, หน้า 5) กล่าวถึงสมรรถภาพที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ตามทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะ (The Competency Development Theory) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ของมนุษย์ที่เสนอโดยแมค อาซาน กล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เริ่มตั้งแต่มีสิ่งเร้า(ทั้งจากภายใน ภายนอก) และมีการได้แรงเสริมเพื่อกระตุ้นให้ระบบของร่างกายตอบสนองโดยการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดกระบวนการและจะยังมีความซับซ้อนมากขึ้นในพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย อย่างเป็นระบบการเรียนรู้ทุกอย่างเริ่มต้นเมื่อผู้เรียนตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มีอยู่อย่างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งเร้านี้อาจเกิดจากยุทธวิธีการสอน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย 2 ระยะ คือ ส่วนที่รับรู้ (Receiving Phase) และส่วนที่เกิดขึ้นภายใน (Internality Phase)

(1) ส่วนที่รับรู้ (Receiving Phase) ประกอบด้วย 4 ชั้น คือ 1) การเริ่มรู้ 2) การทำตาม 3) การยอมรับ และ 4) มโนภาพ ดังนี้

(1.1) การเริ่มรู้ สิ่งเร้าจะเกิดขึ้นโดยหน่วยรับความรู้สึกขั้นพื้นฐานของผู้เรียน ซึ่งสิ่งเร้านี้รวมการมองเห็น การได้ยิน หรือความรู้สึก โดยเซลล์รับความรู้สึกเหล่านี้จะเปลี่ยนสิ่งเร้าแล้วส่งไปยังระบบประสาทส่วนกลางอันนำไปสู่ขั้นทำตาม

(1.2) การทำตาม เป็นขั้นการแปลสิ่งเร้าจากการเริ่มรู้และเกิดการเรียนรู้ในโอกาสต่อไป

(1.3) การยอมรับ จากการแปลสิ่งเร้าและเกิดการเรียนรู้ สิ่งเร้านั้นจะผ่านไปยังขั้นการยอมรับ ซึ่งสภาพของสิ่งเร้าจะก่อรูปร่างขึ้นในจิตใจและผู้เรียนรู้จักเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่เกิดขึ้น

(1.4) มโนภาพ เป็นสิ่งเร้าจากการยอมรับแล้วก่อรูปร่างขึ้นในจิตใจและผู้เรียนรู้จักเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นซึ่งจะส่งผ่านไปยังมโนภาพ ซึ่งผลนี้จะทำให้ตัวแปรต่างๆ เกิดความเกี่ยวข้องขึ้น ณ จุดนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นการสิ้นสุดระยะแรกของขั้นการรับรู้ โดยขั้นการเริ่มรู้และการทำตามจัดเป็นตัวป้อนดิบ ขณะที่การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นระหว่างขั้นการยอมรับและการเกิดมโนภาพของช่วงระยะเวลาการรับรู้

(2) ส่วนที่เกิดขึ้นภายใน (Internality Phase) เป็นระยะที่ 2 ของการเรียนรู้ที่เป็นจุดหมายแรกของกระบวนการเรียนรู้ ผลที่ได้จากการเรียนรู้จะเกิดและเก็บสะสมไว้ซึ่งอุปนิสัย (Characterized) ของบุคคล จะเกิดขึ้นในขณะนี้เนื่องจากการเรียนรู้จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นตัวแทนของการพัฒนาจุดหมายการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัยของผู้เรียน หรือเป็นความสามารถ (Capacities) ที่ผู้เรียนได้มาด้วยความเข้าใจ ความรู้สึก หรือกิจกรรมที่ปฏิบัติต่าง ๆ ความสามารถ (Capacities) สามารถแทนระดับการเรียนรู้มากมายซึ่งเกิดขึ้นและเป็นพื้นฐานของความรู้สึก ความเข้าใจ หรือความสามารถในการเคลื่อนไหว บางทีอาจจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะแปลความหมายการเรียนรู้เป็นหมวดหมู่ (Taxonomy) โดยบลูม, แครชโวลล์ และฮาร์โรว์ (อ้างถึงใน กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2544, หน้า 5) ได้จัดหมวดหมู่ของระดับขั้นการเรียนรู้ของความสามารถต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนจะได้มาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้

สรุป พฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านสติปัญญา จิตพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ และทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมทางการปฏิบัติ จุดมุ่งหมายทางการศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ของบุคคลทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือ บุคคลที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์ทางการศึกษาจะมีลักษณะเป็นผู้มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดี มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดี และเป็นผู้มีความคล่องแคล่วในเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 3 ด้านให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นจะต้องกระทำไปพร้อม ๆ กัน ไม่สามารถจะแยกทำทีละด้านได้ โดยโครงสร้างของพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านแล้วจะมีส่วนสัมพันธ์สอดคล้องกัน ทั้งในลักษณะส่งเสริมและตัดทอนกัน

แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนไทย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนไทย หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเยาวชนอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 8 ประการ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ 23, 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น

คุณลักษณะศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมและความคิดที่ดีงามตามอุดมคติที่
สังคมพึงประสงค์ ความหมายของคุณลักษณะศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการ
และไม่เป็นทางการที่มุ่งพัฒนาความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่ดีในบุคคลเพื่อ
สร้างสรรค์สังคมที่ดีต่อไป นิยามข้างต้นชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและ
เยาวชนมีขอบข่ายครอบคลุม แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และ
พฤติกรรม ตามกรอบของค่านิยม จารีต ประเพณี คุณธรรม ศีลธรรมตามหลักศาสนา มาตรฐาน
กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนสภาพในอุดมคติที่ควรจะเป็นทั้งในระดับบุคคล
คือ ในเด็กและเยาวชน ตลอดจนในระดับสังคมและประเทศต่อไป (คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 25)

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย

คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษาชาติคือ
คุณธรรมและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยคนไทยต้องมีการดำเนินชีวิตโดย
กายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้กำหนดออกมาเป็น 3 ด้าน ได้แก่
คุณลักษณะด้านคุณธรรม คุณลักษณะด้านสังคม และคุณลักษณะด้านการเรียนรู้

(1) คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่าง ๆ
และหากยึดชุดของคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมตามแนวพระราชดำริของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พบว่า จากการวิเคราะห์ของไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์ (2531, อ้างถึงใน

(1.1) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถพึ่งตนเอง และความมีวินัย

(1.2) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง เช่น ฉันทะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ และความกตัญญู

(1.3) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตักเตือนให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความมีสติและรอบคอบ และความตั้งใจให้ดี

(1.4) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้อื่น ความอะลุ่มอล่วยถ้อยทีถ้อยอาศัย

(2) คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีกิริยามารยาท การปรับตัว ความตรงต่อเวลา ความสุภาพ การมีสัมมาคารวะ การพูดจาไพเราะ และความอ่อนน้อมถ่อมตน

(3) คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ การทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรักโรงเรียน และความรักการอ่าน

สรุป คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษาชาติคือ คุณธรรมและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยคนไทยต้องมีการดำเนินชีวิตในแนวทางของกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์กำหนดออกมาเป็น 3 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะด้านคุณธรรม คุณลักษณะด้านสังคม และคุณลักษณะด้านการเรียนรู้

2. วิธีการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่น

เบอร์โควิทซ์ (อ้างถึงในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 26) เสนอว่า คุณลักษณะศึกษาหรือการศึกษาเรื่องคุณลักษณะของบุคคลเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่ควรใช้การเพิ่มโปรแกรมหรือกิจกรรมเข้าไปในโรงเรียน หากแต่ควรแปรเปลี่ยนวัฒนธรรมของโรงเรียนและการดำเนินชีวิต ในขณะที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน (อ้างถึงในคณะศึกษาศาสตร์

โกลาร์ (อ้างถึงใน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 26) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยจัดเป็นศูนย์คุณลักษณะศึกษา เพื่อการศึกษาและสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นอกจากนี้ยังเน้นการเสริมสร้างการยอมรับตนเอง (self-esteem) ให้แก่เด็ก แนวคิดดังกล่าวเน้นการพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมทั้งทางสติปัญญา (cognitive area) ในด้านความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะที่ดี ตลอดจนการพัฒนาด้านจิตใจ (affective area) ของนักเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนของเด็ก แนวทางนี้หมายถึงการบูรณาการ การสอนและการสอดแทรกเรื่องคุณลักษณะที่ดีในการสอนวิชาต่าง ๆ ให้กับเด็กด้วย กิจกรรมที่ บูรณาการและสอดแทรกเข้ากับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนปกติเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของ เด็กมีลักษณะที่ให้นักเรียน ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่ หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning) การแสดงบทบาทสมมติ (role playing) กิจกรรมที่เน้นการคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) และกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการ แก้ปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดระหว่างบุคคล

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กนั้นเครือข่ายคุณลักษณะศึกษา (Character Education Partnership) (อ้างถึงในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 27) เสนอว่าไม่สามารถระบุวิธีการใดวิธีการหนึ่งได้อย่างเฉพาะเจาะจงว่าจะมีประสิทธิภาพในการ จัดคุณลักษณะศึกษา แต่มีหลักการสำคัญ 11 ประการในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ควรยึดถือ ประกอบด้วย

หลักการที่ 1 ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับค่านิยมเชิงจริยธรรม โดยทำให้นักเรียนเห็น ความสำคัญของการมีจริยธรรมเป็นคุณสมบัติของคนดีหรือคนที่มีคุณลักษณะที่ดี

หลักการที่ 2 ให้นิยามคำว่า “คุณลักษณะ ให้เข้าใจง่าย โดยรวมความหมายในเชิงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเข้าเป็นองค์ประกอบของคุณลักษณะต่าง ๆ

หลักการที่ 3 ใช้วิธีการพัฒนาคุณลักษณะที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาตนเอง โดยตรง อย่างรอบด้าน และมีประสิทธิภาพ

หลักการที่ 4 สร้างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

หลักการที่ 5 เปิดโอกาสและจัดประสบการณ์การแสดงออกในทางคุณธรรมให้แก่ นักเรียน

หลักการที่ 6 ผนวกการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนเข้ากับหลักสูตรวิชาการที่สอน

หลักการที่ 7 พยายามส่งเสริมแรงจูงใจในตัวนักเรียน

หลักการที่ 8 จัดให้บุคลากรทางการศึกษามีโอกาสพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเช่นเดียวกับที่ พัฒนานักเรียน

หลักการที่ 9 ส่งเสริมการเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมของนักเรียนและให้การสนับสนุนการจัดคุณลักษณะศึกษาอย่างต่อเนื่อง

หลักการที่ 10 จัดให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างคุณลักษณะที่ดี ให้แก่นักเรียน

หลักการที่ 11 ประเมินคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียนทั้ง โรงเรียนและการดำเนินการของ บุคลากรของโรงเรียนในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียน

ไรอัน (อ้างอิงในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 27) ได้เสนอแนวทางการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (The Six E's of Character Education) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การยกตัวอย่างและปฏิบัติเป็นแบบอย่าง (Example) แนวทางการยกตัวอย่างของการ ประพฤติ ปฏิบัติที่สะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนเพื่อยกตัวอย่าง พฤติกรรมที่ดีและไม่ดี พร้อมผลของการปฏิบัติให้เกิดความเข้าใจ รวมถึงการประพฤติตนเป็น แบบอย่างที่ดีของครูเพื่อให้นักเรียน เห็นด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีถือเป็นการยกตัวอย่าง ที่ดีที่สุดที่นักเรียนสามารถเห็นและเลียนแบบการกระทำ ความประพฤติต่าง ๆ ได้โดยตรง

(2) การอธิบายให้รู้จักใช้เหตุผล (Explanation) ต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนา คุณลักษณะของนักเรียน จากเดิมที่ควบคุมความประพฤติโดยเน้นการท่องกฎแล้วปฏิบัติตามกฎโดย ขาดเหตุผล มาเป็นการใช้การอธิบายให้รู้จักใช้เหตุและผลในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ กระตุ้น ให้เกิดการวิพากษ์หรือสนทนาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบเพื่อ สร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมอันสะท้อนถึงคุณลักษณะของเด็กออกมา

(3) การเชิญชวนให้ทำความดี (Exhortation) การชี้แนะ เชิญชวน โดยใช้การเสริมแรงทางบวกควบคู่กับการพัฒนาความกล้าหาญเชิงจริยธรรม โดยให้กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่อายหรือกลัวที่จะทำในสิ่งที่ควร

(4) การจัดสิ่งแวดล้อมเชิงคุณธรรม (Ethos or Ethical Environment) ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ไม่มีสิ่งยั่วยุให้ไปในทางเสื่อม โดยเฉพาะในห้องเรียนซึ่งเป็นสังคมย่อยเล็ก ๆ ที่นักเรียนจะต้องสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ครูสามารถจำลองสังคมใหญ่ภายในห้องเรียนได้ สร้างบรรยากาศเชิงคุณธรรม

(5) การจัดประสบการณ์ (Experience) การเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสสังคมภายนอกอย่างจริงจังนอกโรงเรียนจะช่วยให้เด็กเรียนรู้และซึมซับแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างพึงประสงค์

(6) การคาดหวังความเป็นเลิศ (Expectations of Excellence) การวางเป้าหมายของตนเองของเด็ก เป็นเสมือนการกำหนดหลักชัยในการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ศูนย์วัสดุทางการศึกษา (Educational Materials Center) (อ้างถึงใน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 26) เสนอกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศของการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนไว้ 10 ประการ โดยแยกการปฏิบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 การนำหลักสูตรคุณลักษณะศึกษาเพิ่มเติมเข้าไปกับความรู้อันที่ครูสอน และสนับสนุนการเข้าใจคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างแท้จริง โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย

แนวทางที่ 1 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เหมือนชีวิตจริงที่มีโอกาสได้พบ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ อย่างหลากหลาย

แนวทางที่ 2 ทำให้คุณลักษณะศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือที่นำนักเรียนไปสู่เป้าหมายในการเรียน ไม่ใช่ให้คุณลักษณะศึกษาเข้ามาเพิ่มจากการเรียนการสอนปกติ

แนวทางที่ 3 จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้สะท้อนตนเองและกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือ เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาคุณลักษณะการยอมรับตนเองและผู้อื่นอย่างสมดุล

กลุ่มที่ 2 การจัดกิจกรรมการสอนทักษะต่างๆ ให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย

แนวทางที่ 4 ให้นักเรียนได้ฝึกฟังและทำความเข้าใจความเชื่อของผู้อื่น ๆ และเคารพในความคิดของผู้อื่น ซึ่งหมายรวมถึงการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นด้วย

แนวทางที่ 5 จัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะ โดยใช้กิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้การวางแผน การจัดกิจกรรม และสะท้อนผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมร่วมกัน

กลุ่มที่ 3 การจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพในตัวเองและการยอมรับตนเองของนักเรียน แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย

แนวทางที่ 6 จัดโอกาสให้นักเรียนได้กำหนดสัญญากับตนเอง ในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ

แนวทางที่ 7 จัดโอกาสที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมั่นในตนเอง

กลุ่มที่ 4 การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยสังคม แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย

แนวทางที่ 8 จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างทัศนคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีให้แก่นักเรียน

แนวทางที่ 9 จัดโอกาสการเรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้อุทิศหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

แนวทางที่ 10 ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการและแนวปฏิบัติในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แบ่งเป็น 4 แนวทาง (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 29)

แนวทางที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรวิชาเฉพาะเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน คือ วิชาหลักพลเมือง ซึ่งหมายถึง วิชาสำคัญหรือวิชาบังคับที่จัดให้นักเรียน ได้เรียนรู้คุณลักษณะ และการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี โดยจัดให้มีหลักสูตรวิชาดังกล่าวแยกต่างหากจากกลุ่มสาระวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรปกติ

แนวทางที่ 2 การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เป็นการสอดแทรกการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปในการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระวิชา โดยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้างพัฒนาให้เหมาะสม เป็นการบูรณาการการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีกับการจัดการเรียนรู้ปกติ ให้นักเรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

แนวทางที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่จัดนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชา แต่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรหรือส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน และเป็นกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 4 การจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แตกต่างจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรตรงที่กิจกรรมพิเศษจะจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามวาระ ไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง หรือการให้สัญญากับตนเองหรือสาธารณชนในการพัฒนาตนเอง โดยกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นกิจกรรมที่ให้สถาบันที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน เช่น สถาบันครอบครัว โดยให้พ่อแม่ผู้ปกครองปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนเมื่ออยู่ในครอบครัว หรือสถาบันศาสนา สามารถใช้สถานที่สำคัญทางศาสนาทำกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนได้ ทั้งนี้ควรมีการประเมินเพื่อกำกับติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

3. แนวคิด หลักการ และกลยุทธ์หรือนวัตกรรมการพัฒนาคุณลักษณะ

สุวิมล ว่องวาณิช และคณะ (อ้างถึงในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 30) กล่าวว่า แนวคิดและหลักการสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนมีดังต่อไปนี้

(1) การสร้างตัวแบบ/ผู้นำ การพัฒนาคุณลักษณะต้องมีการสร้างตัวแบบที่ดี ทั้งพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ หรือบุคคลตัวอย่างในสังคม

(2) การพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอื่น ๆ ให้เป็นวิถีชีวิต มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ ตอกย้ำให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการสอดแทรกอยู่ในชีวิตการเรียน การปฏิบัติงาน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และคนกับธรรมชาติ โยงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมวัฒนธรรมกับการเรียนการสอน

(3) การพัฒนาตัวตนของนักเรียน ด้วยการจัดพื้นที่สร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ศักยภาพ และการปฏิบัติตนตามความเชื่อ ตามแนวทางที่ตนเองคิดสร้างสรรค์ และอยู่ในบริบทของการทำความดี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม ให้เด็กมีการปฏิบัติและพัฒนาตนเองอย่างเข้าใจความหมาย เห็นบทบาทและคุณค่าของตนเองมากขึ้น

(4) การสร้างระบบค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นได้ชัดเจนว่าแก่นของเด็กไทยคืออะไร ต้องประพฤติและปฏิบัติตนอย่างไร กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชัดเจนและดึงสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ทำให้เด็กมีการปรับเปลี่ยนวิถีคิด ปรับเปลี่ยนจริยธรรม เช่น การสำรวจพฤติกรรมการปฏิบัติตนของตนเองในแต่ละวัน และต้องยอมรับว่าค่านิยมต้องมาจากตัวแบบที่ดี

(5) การสร้างความร่วมมือรวมพลังทั้งจากผู้บริหาร/ครูอาจารย์ในโรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัว ชุมชน สังคม ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย กำหนดคุณธรรมที่เป็นเป้าหมาย การให้ครอบครัว ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกัน

(6) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนต้องสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียน ธรรมชาติ บริบท และช่วงวัยของเด็ก

(7) การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และซึมซับวิถีคิดและการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันผ่านกระบวนการ เป็นธรรมชาติในระบบของชุมชน

(8) โรงเรียนต้องมีนโยบายที่ไม่เน้นวิชาการอย่างเดียว โรงเรียนมีครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ดึงชุมชนเข้ามา สร้างชุมชนที่สร้างสรรค์ ซึ่งให้เห็นปัญหาของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อบุตรหลาน

(9) ต้องมีการสร้างแนวร่วม มีเครือข่ายที่ช่วยเสริมกำลังใจให้เด็กทำความดี เด็กที่ได้รับการพัฒนาทำให้เขาดีไปแล้ว ก็มีเด็กรุ่นใหม่เรื่อย ๆ ต้องสร้างเครือข่าย การให้รางวัลไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน เพียงแค่คำชมก็ได้

จากแนวคิด และหลักการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนข้างต้น สรุปเป็นกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะได้ดังนี้ (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 30)

(1) กลยุทธ์การสร้างนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาคุณลักษณะ โดยให้ความสำคัญกับองค์การฐานรากของสังคม คือ สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ในฐานะแกนกลางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการรวมพลังจากการเชื่อมประสานทุกภาคส่วนของสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ตั้งแต่ระดับบุคคล เช่น ควรมีการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน และการช่วยอบรมตัดเตือน โดยผู้อาวุโส ระดับกลุ่มบุคคล เช่น การรวมตัวจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณลักษณะระดับองค์กร เช่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะผ่านสื่อมวลชน การลดการเสนอข่าวความรุนแรง เป็นต้น

(2) กลยุทธ์การปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน ทั้งนี้กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น ๆ ต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วางนโยบาย และวางแผนการเสริมสร้างคุณลักษณะอย่างมีระบบ มีกลไกนำแผนสู่การปฏิบัติ และมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาแผนงานในช่วงต่อไป พันธกิจที่สำคัญ คือ การดำเนินงาน

(3) กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างมีระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการวิจัยสำรวจความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะ การวางแผนและการออกแบบกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ การดำเนินการตามแผนการพัฒนาคุณลักษณะ การติดตามกำกับผล การดำเนินงานตามแผนงานรวมทั้งการประเมินคุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน การนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนงานและกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ

(4) กลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) ประกอบด้วยกลยุทธ์การสอดแทรกการเรียนรู้เข้าไปในการปฏิบัติงานจริง การจัดประชุมเกี่ยวกับอนาคตเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย การสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และการสนับสนุนอย่างจริงจังโดยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ

(5) กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างกระแสสังคม ให้เกิดสำนึกสาธารณะ เชิดชูคุณธรรม จริยธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน รวมทั้งการสร้างกระแสสังคมให้เกิดการเชื่อมประสาน เสริมหนุน และการขยายเครือข่ายองค์กรภาคีในด้านการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง

(6) กลยุทธ์การวิจัยและการจัดการองค์ความรู้ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เช่น การวิจัยพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะ การวิจัยนำร่องเพื่อพัฒนารูปแบบ/กิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมจริยธรรม หล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านสถาบันทางสังคม การวิจัยเพื่อสืบค้นและจัดทำแผนที่นักเรียน/โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4. นวัตกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ผลการดำเนินโครงการทำให้ครูอาจารย์ในโรงเรียนได้มีการพัฒนานวัตกรรมคุณลักษณะศึกษา ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551, หน้า 33)

(1) นวัตกรรมหลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum Innovation) การจัดกิจกรรมบูรณาการแบบเน้นคุณธรรม (moral-focused activity) โดยการสอดแทรกการพัฒนาคุณธรรมระหว่างการพัฒนาทักษะความสามารถของนักเรียนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดในหลักสูตร

(2) นวัตกรรมกระแสนิยม (In Trend Innovation) การจัดกิจกรรมใช้การสร้างสรรค์หรือการนำค่านิยมที่เกิดขึ้นตามกระแสในช่วงนั้นมาใช้เป็นสื่อในการออกแบบกิจกรรมเพื่อดึงความสนใจของนักเรียน หรือการกำหนดกิจกรรมที่มีลักษณะการแข่งขัน เพื่อลดช่องว่างระหว่างสถานภาพของบุคคลหรือชนชั้น

(3) นวัตกรรมขบวนการบูรณาการ (Integrated Process Innovation) การจัดกิจกรรมที่มีการบูรณาการกระบวนการดำเนินงานของนักเรียนในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ มิใช่จัดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งแล้วหยุด แล้วเริ่มทำกิจกรรมอื่นต่อไปที่ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรมเดิม

(4) นวัตกรรมริเริ่มจากนักเรียนร้อยแปดแบบ (108 Student Initiations Innovation) การจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนเป็นผู้คิดริเริ่มและออกแบบกิจกรรม เพื่อให้ได้กิจกรรมและการขยายผลที่นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ

(5) นวัตกรรมที่ทำให้เข้าระบบสถาบัน (Institutionalized Innovation) การจัดกิจกรรมที่กำหนดเป้าหมายของการดำเนินงานในระดับสูง และทำให้เป็นการกิจปกติของโรงเรียนโดยกำหนดเป็นแผนงานหลัก

(6) นวัตกรรมอิงการเรียนรู้จากการบริการ (Service Learning-Based Innovation) การจัดกิจกรรมที่จัดโอกาสให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม

(7) นวัตกรรมการประชุม (Forum Innovation) การจัดกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการประชุมในรูปแบบของสมัชชาหรือการเสวนา เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน

(8) นวัตกรรมคุณค่าเพื่อชีวิต (Living Values Innovation) การจัดกิจกรรมโดยใช้แนวคิด “คุณค่าเพื่อชีวิต” ซึ่งพัฒนาโดยนักวิชาการชาวตะวันตก บนพื้นฐานแนวคิดของการพัฒนาจิตใจของนักเรียนให้มีความสงบ และเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า

(9) นวัตกรรมที่เป็นนิสัยประจำ (Routine Habit Innovation) การจัดกิจกรรมโดยครูเป็นผู้กำหนดคุณลักษณะที่จำเป็นต้องพัฒนาในตัวนักเรียนและฝึกปฏิบัติเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน

(10) นวัตกรรมการพัฒนาตนเอง (Self-Development Innovation) การจัดกิจกรรมโดยการฝึกให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเอง และมีการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการพากิเลส ให้นักเรียนเขียนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ตนเองได้ปฏิบัติบนกระดาษ

(11) นวัตกรรมประยุกต์ในโลกแห่งความเป็นจริง (Real World Application Innovation) การจัดกิจกรรมโดยการนำพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริงมาใช้ในการแสดงพฤติกรรมในโรงเรียน

3. การกำหนดแนวทางการพัฒนา มี 2 ลักษณะดังนี้

(3.1) การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในห้องเรียน โดยมอบหมายให้ครูผู้สอน ดำเนินการพัฒนา ประเมินผลและแก้ไขปรับปรุงผู้เรียนในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ

(3.2) การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์นอกห้องเรียน ให้นักลากรของสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันพัฒนา ประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งในลักษณะของการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ หรือการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งในและนอกสถานศึกษา

4. การประเมินแนวทางการพัฒนา

(4.1) ดำเนินการประเมินผู้เรียนรายภาค โดยเมื่อสิ้นสุดภาคเรียนแต่ละภาค ผู้สอนหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดำเนินการประเมินผู้เรียนตามแนวทางที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งสามารถเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการได้อย่างหลากหลาย ได้แก่ สังเกตพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งในและนอกห้องเรียน การสัมภาษณ์ การบันทึกเหตุการณ์ การรายงานตนเอง ทั้งนี้จะต้องเหมาะกับกิจกรรมและคุณลักษณะที่จะประเมิน

(4.2) การประเมินผล การประเมินรายภาค ผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละฝ่ายทำการประเมินและรวบรวมข้อมูลการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนแล้วส่งต่อให้คณะกรรมการนำไปทำการประมวลผลและพิจารณาตัดสินผลการประเมินคุณลักษณะแต่ละประการตามเกณฑ์ที่กำหนด

(4.3) การแจ้งผลและซ่อมเสริม โดยคณะกรรมการแจ้งผลการตัดสินผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้เรียนนำไปกรอกในเอกสารแบบแสดงผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และแจ้งผลการประเมินให้ผู้เรียนและผู้ปกครองทราบต่อไป พร้อมกับดำเนินการปรับปรุงแก้ไข ที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ให้ควบคุมและพัฒนาตนเองในการถือปฏิบัติคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งมอบหมายให้ปฏิบัติกิจกรรมคุณความดี ซดเซย ตามแนวทางที่สถานศึกษาได้กำหนด

(4.4) การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านช่วงชั้น โดยคณะกรรมการควรสรุปจากผลการประเมินในภาคเรียนสุดท้าย และแนวโน้มการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละ

แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน มีดังนี้

1. โครงข่ายการบริหารจัดการการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

การบริหารจัดการการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเด็กไทยให้มีศักยภาพและคุณลักษณะที่จะดำรงชีวิตในประชาคมอาเซียนได้อย่างมีความสุข หน่วยงานด้านการศึกษาระดับตลอดจนทุกภาคส่วนในสังคมจะต้องร่วมมือกัน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555, หน้า 13-15)

(1) แนวทางการบริหารจัดการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตาม ประเมินผล เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนบรรลุเป้าหมาย ดังนี้

(1.1) กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ โครงการ และกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

(1.2) แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์

(1.3) สร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูและผู้เกี่ยวข้อง

(1.4) สนับสนุนและจัดสรรงบประมาณให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในการดำเนินงาน

(1.5) พัฒนาสื่อสำหรับสถานศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(1.6) เสริมสร้างความตระหนัก ความรู้ และความเข้าใจ เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

(1.7) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การประกวด การแข่งขัน การจัดกิจกรรม การแลกเปลี่ยนนักเรียน เป็นต้น

(1.8) ส่งเสริม สนับสนุนให้จัดตั้งองค์กรดำเนินงานเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

(1.9) กำกับติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

(1.10) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบที่หลากหลาย

(2) แนวทางการบริหารจัดการของเขตพื้นที่การศึกษา

การบริหารจัดการพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนให้บรรลุเป้าหมาย และ
วัตถุประสงค์ เขตพื้นที่การศึกษาควรมีแนวทางการบริหารจัดการ ดังนี้

(2.1) แต่งตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษา ศึกษาพิเศษ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้อง

(2.2) ประชุมคณะกรรมการ สร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการ
ดำเนินงานตลอดแนว พร้อมวางแผนกำหนดกิจกรรม ปฏิทินดำเนินงาน

(2.3) ส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษาและ
สถานศึกษา เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุ ครุภัณฑ์ เอกสาร เป็นต้น

(2.4) วางแผนพัฒนาครู ผู้บริหาร บุคลากรในโรงเรียน และผู้เกี่ยวข้อง

(2.5) จัดตั้งเครือข่ายในระดับเขตพื้นที่ มีผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่า
ราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด ผู้แทนหอการค้าจังหวัด ผู้แทนฝ่ายความมั่นคง ผู้แทนฝ่ายวัฒนธรรม
ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น

(2.6) กำหนดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานการพัฒนาการเรียนรู้สู่
ประชาคมอาเซียนเป็นประจำทุกปีการศึกษา ในช่วงวันอาเซียน (วันที่ 8 สิงหาคมของทุกปี) หรือ
ช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยกำหนดให้มีกิจกรรมประกวด แข่งขันอันแสดงให้เห็นถึงความรู้ความ
เข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

(2.7) ส่งเสริม สนับสนุนให้จัดตั้งองค์กรดำเนินงานเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน เช่น
สมาคม/ชมรมครูอาเซียน

(2.8) กำหนดให้มีการวางแผนการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลอย่างเป็นระบบและ
รายงานการดำเนินงาน

(2.9) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบที่หลากหลาย

(3) แนวทางการบริหารจัดการของสถานศึกษา

การบริหารจัดการพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน ให้บรรลุเป้าหมาย สถานศึกษา
ควรมีแนวทางทางการดำเนินงานและจัดการ ดังนี้

(3.1) แต่งตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการ
สถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบการพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน และผู้แทนจากหน่วยงาน
องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

(3.2) ประชุมคณะกรรมการ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการ
ดำเนินงานตลอดแนว พร้อมวางแผนกำหนดกิจกรรม/ปฏิทินการดำเนินงาน

(3.3) ส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงาน เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุ ครุภัณฑ์ เอกสาร

(3.4) วางแผนพัฒนาครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3.5) จัดตั้งเครือข่ายในสถานศึกษา มีผู้เกี่ยวข้อง เช่น นายอำเภอ ผู้แทนฝ่ายวัฒนธรรม ผู้แทนสำนักงานเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

(3.6) กำหนดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงานพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนเป็นประจำทุกปี โดยกำหนดให้มีกิจกรรมประกวด แข่งขัน อันแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

(3.7) กำหนดให้มีการนิเทศภายในสถานศึกษา อย่างเป็นระบบ

(3.8) สนับสนุนให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาเป็นสมาชิกสมาคม/ชมรมครูอาเซียน ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ

(3.9) มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงาน พร้อมประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบที่หลากหลาย

2. การพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนในสถานศึกษาทั้งระบบ

ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความสำเร็จที่ตัวนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนทั้งตัวนักเรียนเองและสถานศึกษา จำเป็นจะต้องดำเนินงานตามหลักการพัฒนาสถานศึกษาทั้งระบบ โดยบูรณาการในทุกด้าน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป โดยให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ประกอบด้วย 4 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555, หน้า 19-25) ดังนี้

(1) ด้านการบริหารจัดการ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะผลักดันให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความสำเร็จ คือ ผู้บริหาร ที่ต้องรับรู้ เข้าใจ และยอมรับงานนี้อย่างจริงจัง ซึ่งมีกระบวนการในการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

(1.1) นำเรื่องอาเซียนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสถานศึกษา

(1.2) สร้างความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมาย นโยบาย และวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน

(1.3) กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

- (1.4) กำหนดบทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ อย่างชัดเจน
- (1.5) มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อาเซียนในสถานศึกษา
- (1.6) สร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรในสถานศึกษาที่ร่วมดำเนินงานอย่างจริงจัง
- (1.7) มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน
- (1.8) จัดสรรงบประมาณ สนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ
- (1.9) พัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน
- (1.10) จัดข้อมูลสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาเซียน
- (1.11) มีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานกับผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- (1.12) มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- (2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยดีในประชาคมอาเซียน ซึ่งต้องดำเนินงานทั้งระบบในสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น งานวิชาการหรืองานจัดการเรียนรู้ถือเป็นงานหลัก เป็นงานที่จะส่งผลโดยตรงให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และแผนยุทธศาสตร์อาเซียนของชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และเป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียน เพื่อกำหนดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการทุกกิจกรรมทั้งระบบสถานศึกษา ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน กิจกรรมทั้งภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา นอกจากนี้จะต้องเป็นหลักสูตรที่ยึดผลการเรียนรู้ เน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและชุมชน
- (3) ด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอน และที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้
- (3.1) กำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน
- (3.2) กำหนดรูปแบบ แนวทางการดำเนินงานจัดกิจกรรม รวมทั้งงบประมาณ และทรัพยากรสนับสนุน และกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน

(3.3) สร้างความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแผนงาน

(3.4) ดำเนินกิจกรรมตามแผน

(3.5) มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์และการประสานงานทั้งภายในสถานศึกษาระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

(3.6) มีการติดตาม ประเมินการจัดกิจกรรมและนำผลการประเมินปรับปรุงการจัดกิจกรรม

(3.7) มีการจัดเก็บข้อมูลและรายงานอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยใช้เครือข่ายการสื่อสารในท้องถิ่น

(4) ด้านการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และให้ชุมชนรวมทั้งหน่วยงานภายนอกเป็นแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

(4.1) สถานศึกษาจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการอยู่ร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียน

(4.2) ส่งเสริมให้บุคคลภูมิปัญญาในท้องถิ่นร่วมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาทของการเป็นแหล่งเรียนรู้และต้นแบบวิถีชีวิตอันดีงามของไทยที่จะสืบทอดแก่เด็กไทย

(4.3) ประสานความร่วมมือกับชุมชนในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(4.4) สถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งเครือข่ายการพัฒนาจัดการกิจกรรมร่วมกันอย่างหลากหลาย รวมทั้งการให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น

การจัดการศึกษาในยุคใหม่ภายใต้สภาพการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกเพื่อมุ่งสร้างความเป็นสังคมแห่งอาเซียนได้อย่างภาคภูมิใจและมีศักดิ์ศรี ซึ่งทุกคนที่มีส่วนร่วมคงต้องร่วมมือร่วมใจในการสร้างความพร้อม และดำเนินบทบาทหน้าที่ของตนเองให้เต็มตามศักยภาพตามความรู้ความสามารถที่พึงกระทำได้ เพราะการก้าวสู่อาเซียนย่อมบ่งบอกถึงศักดิ์ศรีและศักยภาพของคนไทยในสายตาเวทีอาเซียนหรือเวทีโลกได้ในสังคมเปิดกว้างปัจจุบัน

ดังนั้นการศึกษาในโลกยุคไร้พรมแดน (the borderless) ในปัจจุบันการศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ ในสังคมทุกชนชั้นและทุกเชื้อชาติที่มีการติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็วและอย่างทั่วถึงในหลากหลายรูปแบบหรือหลากหลายระบบของการจัดการศึกษาที่เกิดจากอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (information and communication technology : ICT) การศึกษาจะไม่ถูกปิดกั้นอยู่เฉพาะกลุ่มในวงแคบอีกต่อไป แต่จะเกิดการจัดการศึกษาที่กว้างไกล

การพัฒนาสถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนจากปฏิญญากรุงเทพมหานครส่งผลให้ทุกภาคส่วนต้องเร่งแสวงหาความร่วมมือเพื่อเดินหน้าขับเคลื่อน เตรียมพร้อมเด็กไทยก้าวสู่ประชาคมอาเซียนตามเป้าหมาย โดยเฉพาะให้กลไกการศึกษาเป็นตัวนำสำคัญในการขับเคลื่อนให้สามารถก้าวไปได้อย่างมีทิศทาง ผสานประโยชน์ร่วมกัน จัดกิจกรรมด้านการศึกษา สร้างเด็กให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและสถานประกอบการ การจัดหลักสูตรการศึกษาอาเซียน ด้วยการส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาเพื่อนบ้าน ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาเพื่อการเตรียมพร้อมสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน โดยการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กไทยที่สอดคล้องกับประชาคมอาเซียน การวิเคราะห์หลักสูตรในส่วนของอาเซียนศึกษา การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและแข็งแกร่งในประชาคมอาเซียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียนที่มีคุณภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี” ศึกษางานวิจัยที่น่าสนใจดังนี้

จักรพงษ์ ดั่งจิตนฤมาน (2553, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านตลาดไพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 7” ผลการศึกษาพบว่า 1) พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและ

สมจันทร์ พรบุญ (2548, หน้า 70-72) ทำการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมของนักเรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิเขต 2” ผลการศึกษาพบว่า ข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิเขต 2 อยู่ในระดับมาก โดยลำดับที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทำงานเพื่อส่วนรวม รองลงมา ได้แก่ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมีคุณธรรม จริยธรรมตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ มีวินัยต่อตนเองและสังคม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2548, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามทัศนะของครูผู้สอน” ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะที่นักเรียนมีอยู่ในระดับมาก ได้แก่ รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีจิตสำนึกการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม และรักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่สังคม คุณลักษณะที่นักเรียนมีอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 5 รายการ ได้แก่ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค และมีความคิดสร้างสรรค์

ฉันทนา อุดมสิน (2547, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะที่เป็นจริงและที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนสาธิตประถมศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า ตามคุณลักษณะ 6 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านอุปนิสัย ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ด้านการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ตามความคิดเห็นของอาจารย์และผู้ปกครอง อาจารย์ และผู้ปกครอง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่เป็นจริงอยู่ในระดับที่ดี

มาโนช เงามู่ทอง (2547, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของอาจารย์และผู้ปกครองเกี่ยวกับคุณลักษณะที่เป็นจริง และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนสาธิต ประถมมหาวิทยาลัยราชภัฏตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรฐานด้านผู้เรียน) 12 มาตรฐาน” ผลศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์และผู้ปกครองเกี่ยวกับคุณลักษณะที่เป็นจริงของนักเรียน โรงเรียนสาธิต ประถมมหาวิทยาลัยราชภัฏตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรฐานด้าน ผู้เรียน) ระดับสูงสุด 3 มาตรฐานแรกคือ ผู้เรียนปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา ผู้เรียน มีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา และผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ส่วนคุณลักษณะที่อยู่ในระดับปานกลาง มีอยู่ 2 มาตรฐานคือ ผู้เรียนมีความภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรม และผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่วนความคิดเห็นของอาจารย์และผู้ปกครองเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนสาธิต ประถมมหาวิทยาลัยราชภัฏ ระดับสูงสุด 3 มาตรฐานแรก คือ ผู้เรียนปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี และผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา

ยรรยง สิ้นธุ์งาม (2547, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนนาโพธิ์วิทยา อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ร่วมโครงการทุกคนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนดีขึ้น ทั้งด้านความประพฤติ วาจา มารยาท ความสนใจเรียน การอยู่ร่วมในสังคม จิตวิญญาณสาธารณะ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

ธิดา เลิศพรประสพโชค (2547, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนวัดดอนเมือง (ทหารอากาศอุทิศ) สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า

รจนา อัจศิริ (2546, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ตามการประเมินและการคาดหวังของผู้ปกครอง : กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนจังหวัดชัยภูมิ” ผลการศึกษาพบว่า ตามความเห็นของผู้ปกครองนั้น นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามสภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามความคาดหวังของผู้ปกครองโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก

ประภัสสร เพื่อกกเซนทร์ (2545, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาตามความคิดเห็นของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และประชาชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันในด้านความสามารถในการใช้ภาษาและความสามารถทางคณิตศาสตร์ ด้านความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา ด้านความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน งานอาชีพ และสามารถใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถีประชาธิปไตย ด้านการเห็นคุณค่าอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมและภูมิใจในความเป็นไทย ส่วนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาในด้านความสามารถในการใช้ภาษา และความสามารถทางคณิตศาสตร์ และด้านความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการมากกว่าประชาชน ส่วนด้านความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน งานอาชีพ และสามารถใช้ เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต ผู้นำชุมชนมีความต้องการมากกว่าประชาชน สำหรับด้าน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถีประชาธิปไตย และด้านเห็นคุณค่าอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิใจในความเป็นไทย ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการมากกว่าประชาชน นอกจากนั้นพบว่า เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนมีความต้องการอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ชุมชนมีความต้องการเป็นอันดับแรก รองลงมา

มานะ ร้อยดาพันธุ์ (2543, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะที่เป็นจริงและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่เป็นจริงของนักเรียน ตามกฎเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “ดี” นักเรียนมัธยมศึกษา จะมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีความมั่นใจด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา คุณลักษณะที่อยู่ในระดับ“พอใช้” มีอยู่ 3 ด้าน คือ การมีวิจรรย์ญาณและความคิดสร้างสรรค์ การมีความรู้และทักษะในการเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ส่วนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนมัธยมศึกษาโดยภาพรวมที่สำคัญ 3 ด้านแรก คือ การปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและของมอมเมา การมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี และการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียนที่มีคุณภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี” ดังนี้

1. ตัวแปรต้น (independent variables) ของการวิจัย ประกอบด้วย ตัวแปรส่วนบุคคลของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 ระดับชั้น
- 1.4 แผนการเรียน

2. ตัวแปรตาม (dependent variables) ของการวิจัย ประกอบด้วย คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียนที่มีคุณภาพ ได้แก่

- 2.1 ด้านความรู้ความเข้าใจ (พุทธิพิสัย)
- 2.2 ด้านเจตคติ (จิตพิสัย)
- 2.3 ด้านการปฏิบัติ (ทักษะพิสัย)